

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
КАФЕДРА ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

«СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ
ПОЛІТИКИ»

Студент 2 курсу магістратури заочної
форми навчання спеціальності
281 «Публічне управління та
адміністрування» освітньо-професійної
програми «Державна служба»
Гайдабура Володимир Павлович

Науковий керівник
к.пед.н., доцент,
заслужений працівник освіти України
Ларіна Наталія Борисівна

Засвідчую, що в цій кваліфікаційній роботі
немає запозичень із праць інших авторів
без відповідних посилань
Гайдабура В.П.

До захисту.
16.12.2024р.

Робота допущена до захисту в екзаменаційній комісії рішенням кафедри
публічної політики від « 06 » грудня 2024 р., протокол № 5

Завідувачка кафедри публічної політики, докторка юридичних наук,
професорка Корчак Наталія Миколаївна

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Гайдабура В.П. Соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики. – Кваліфікаційна магістерська робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна магістерська робота на здобуття ступеня вищої освіти другого (магістерського) рівня галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». – Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 2024.

Зміст анотації

У магістерській роботі здійснено теоретичний аналіз питання вироблення публічної політики у науковій літературі, що надає можливість констатувати наявність наукових доробок у сфері публічного управління та адміністрування, які здебільшого присвячено дослідженню електоральної поведінки, політичних технологій та популяризації управлінських рішень у суспільному просторі. Зазначено, що вчені приділяють недостатньо уваги питанню вивчення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні.

Магістерську роботу спрямовано на дослідження та систематизацію еволюції ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку, вивчення ступеня розробленості окресленої проблеми у науковій літературі та здійснення аналізу понятійного поля вироблення публічної політики. Запропоновано нові концептуальні підходи до визначення дефініції «соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики», що передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей груп людей, закономірностей їх взаємодії у процесі вироблення публічної політики та вплив соціально-психологічних чинників на мотивацію їх до ефективної публічної роботи.

У другому розділі магістерської роботи визначено зміст і сутність соціально-психологічної компоненти вироблення публічної політики й особливості суб'єктів діяльності в умовах соціально-психологічного забезпечення в Україні, здійснено класифікацію наукових підходів та принципів соціально-психологічних аспектів та окреслено значимість акмеологічного й технологічного підходів.

Третій розділ розкриває напрями вдосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні шляхом адаптації зарубіжного досвіду, обґрунтування концептуальної моделі соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні та практичних рекомендацій щодо її впровадження.

Ключові слова: еволюція ідей політики, соціально-психологічна компонента, концептуальна модель, суб'єкти, акмеологічний підхід, технологічний підхід.

ANNOTATION

Haidabura Volodymyr. Socio-psychological aspects of public policy development. – Qualifying master's work as a manuscript.

Qualifying master's work for the degree of higher education of the second (master's) level of the branch of knowledge 28 "Public administration and administration", specialty 281 "Public administration and administration". – Educational and Scientific Institute of Public Administration and Civil Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, 2021.

Contents of the instruction.

In the master's work, a theoretical analysis of the problematic issue of the development of public policy in the domestic scientific literature is carried out, which makes it possible to state the presence of scientific developments in the field of public administration and administration, which are devoted to the study of issues of electoral behavior, political technologies and ways to popularize management decisions in the public space. The author noted that scientists do not pay enough attention to the issue of studying the socio-psychological aspects of the development of public policy in Ukraine.

The master's work is aimed at researching and systematizing the evolution of policy ideas in the context of socio-historical development, studying the degree of elaboration of the outlined problem in scientific literature, analyzing the conceptual field of developing public policy. New conceptual approaches to defining the definition of "socio-psychological aspects of public policy development" are proposed, which provides for taking into account the individual psychological characteristics of groups of people, patterns in their interaction in the process of developing public policy and the influence of socio-psychological factors on their motivation for effective public work

In the second section of the master's work, the content and essence of the socio-psychological component of the development of public policy, the characteristics of the subjects of activity in the conditions of socio-psychological support in Ukraine are determined, the classification of scientific approaches and principles of socio-psychological aspects is carried out and the significance of the acmeological, technological approaches is determined.

The third section reveals the directions for improving the socio-psychological aspects of public policy development in Ukraine by adapting foreign experience, developing and substantiating a conceptual model of social and psychological aspects of public policy development in Ukraine and practical recommendations for its implementation.

Key words: evolution of policy ideas, socio-psychological component, conceptual model, subjects, acmeological approach, technological approach.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ.....	13
1.1 Еволюція ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку ..	13
1.2. Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі.....	22
1.3. Аналіз понятійного поля вироблення публічної політики	29
РОЗДІЛ 2 СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ	34
2.1. Зміст і сутність соціально-психологічної компоненти у виробленні публічної політики	34
2.2. Соціально-психологічні особливості суб'єктів вироблення публічної політики в умовах війни в Україні	39
2.3. Технологічний підхід у соціально-психологічному забезпеченні вироблення публічної політики	52
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ.....	59
3.1. Зарубіжний досвід вироблення публічної політики для запровадження в Україні	59
3.2. Концептуальна модель соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики в Україні	67
3.3 Пріоритетні напрями вдосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови.....	71
ВИСНОВКИ.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ.....	94

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВРУ	–	Верховна Рада України
ГА ООН	–	Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй
ГО	–	громадська організація
ДЄС	–	Договір про Європейський Союз
ЄКПЛ	–	Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
ЕКОСОП	–	Економічна та Соціальна Рада ООН
ЄІДПЛ	–	Європейський інструмент сприяння демократії та правам людини
ЄС	–	Європейський Союз
ІАРР	–	Міжнародна асоціація публічної партисипації
ІКЗ	–	інформаційно-комунікаційне забезпечення
ІКТ	–	інформаційно-комунікаційні технології
ІГС	–	Інститути громадянського суспільства
ІМД	–	Інститут місцевої демократії
ЗУ	–	Закон України
ЗДПЛ	–	Загальна декларація прав людини 1948 р.
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
EDGI	–	Індекс розвитку е-урядування
EPI	–	Індекс е-участі
НСІ	–	Індекс людського капіталу
ОДВ	–	органи державної влади
ОЕСР	–	Організація економічного співробітництва
ООН	–	Організація Об'єднаних Націй
ОМС	–	органи місцевого самоврядування
ОТГ	–	об'єднана територіальна громада
OSI	–	Індекс онлайн сервісів
ЦОВВ	–	центральні органи виконавчої влади

ВСТУП

Актуальність теми. Публічна політика як науковий концепт увійшла до пріоритетних наукових досліджень у публічному управлінні та адмініструванні недавно, однак нині вона є одним із перспективних напрямів, що стрімко розвиваються, затребуваним часом і розвитком громадянського суспільства.

Така актуальність тематики пояснюється також і тим, що протягом пострадянського періоду в Україні відбулися суттєві суспільно-політичні зміни, які стали результатом розвитку ринкових і демократичних процесів. Ці зміни торкнулися сфери розподілу владних компетенцій та повноважень між державними і громадськими структурами, взаємовідносини яких розвиваються завдяки стрімкому прогресу мережевих структур, розвитку цифровізації та інформаційно-комунікаційних технологій. Унаслідок цього політика перестає бути елітарною, а стає більш відкритою для участі громадян, які об'єднуються у громадські асоціації, некомерційні організації, що спеціалізуються на «відкритій політиці» і домагаються від органів державної влади максимальної прозорості та відкритості.

Публічна політика існувала завжди, однак для незалежної України це явище є досить новим, адже після пострадянського періоду саме публічна політика стала основним критерієм визначення ефективності держави, яка виражається в успішному вирішенні наявних проблем і сталому розвитку країни. Водночас публічна політика є атрибутом і найважливішою ознакою демократичності держави. Тільки демократична держава має потребу в рівноправному діалозі із суспільством.

Сьогодні існує багато різних інтерпретацій визначення терміна «публічна політика», разом із тим не існує єдиної думки щодо цієї категорії. Академічна цікавість до зазначеного концепту зумовлюється пошуком нових підходів до пояснення сучасної публічної політики, важливими компонентами якої є систематизація соціально-психологічних аспектів щодо

її моделювання.

Сучасні дослідження публічної політики представлено головним чином західноєвропейською та американською науковими школами, вони стосуються переважно демократичних держав. Зазначені наукові дослідження допомагають сформулювати уявлення про ідеально-типову теоретичну модель демократичної публічної політики. Однак на практиці в чистому варіанті таку модель неможливо реалізувати, в багатьох трансформаційних системах цей процес ще не є завершеним. Ось чому вивчення публічної політики потребує врахування численних внутрішньо- й зовнішньополітичних, економічних, соціальних, інституціональних, ідеологічних, історичних чинників тощо.

Дослідники у сфері знань з публічного управління та адміністрування окреслюють труднощі, пов'язані з тим, що ці визначення не належать до точних дисциплін, і тому категорії та поняття неможливо точно сформулювати. Окрім того, в наукових дослідженнях існують множинність визначення категорії «публічна політика», схожі її характеристики, але при цьому абсолютно ідентичних не існує.

Незважаючи на те, що публічна політика визначається досить абстрактно, це не зменшує всієї її актуальності в науковому дискурсі. Проведений нами аналіз дослідженості окресленої проблеми у вітчизняній науковій літературі надає можливість констатувати, що існує чимало наукових доробок, присвячених питанням електоральної поведінки, політичним технологіям та шляхам популяризації управлінських рішень у суспільному просторі. Так, понятійному апарату проблеми публічної політики присвячено роботи Ю. Красіна, Т. Алексеєвої, А. Глинчикової, Н. Шматко, С. Барсукової та ін.

Питанню становлення публічної політики, вивченню її базових засад впливу на практичну складову державного управління присвячені дослідження В. Бакуменка, Т. Василевської, О. Глоби, Л. Гонюкової, О. Демянчук, Н. Канівської, О. Ковальчук, Н. Корчак, В. Музиченка, С.

Наумкіної, Нікітіна, О. Оболенського, І. Рейтеровича, В. Трощинського, О. Титаренка, І. Харечко та ін.

Серед зарубіжних авторів дослідженню публічної політики присвятили праці такі визначні вчені, як Ю. Габермас, Д. Дью, К. Адамс, Т. Адорно, Х. Арндт, П. Бурдьє, Н. Луман, М. Хоркхаймер та ін. У їхніх працях обґрунтовується взаємозв'язок публічної сфери з діалоговим характером ухвалення політичних рішень, що знайшло своє відображення в концепції деліберативної демократії.

Окрім досліджень науковців, розробленням засобів імплементації публічної політики у державне управління займалися Міжнародний центр перспективних досліджень (далі – МЦПД), Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова (далі – УЦЕПД), Український незалежний центр політичних досліджень (далі – УНЦПД), Інститут місцевої демократії (далі – ІМД) тощо.

Разом із тим, у сфері знань з публічного управління та адміністрування, на наш погляд, має бути проведена ще досить складна робота щодо уточнення концепту публічної політики в умовах сучасної трансформації політичних систем, глобальних викликів, серед яких війна в Україні в контексті соціально-психологічних досліджень.

Тож, у роботі визначено актуальність дослідження, яка обґрунтовується виникненням нових форм організації та самоорганізації українського суспільства, підвищенням його ролі у процесі вироблення публічної політики та застосуванням соціально-психологічних аспектів взаємодії інститутів громадянського суспільства з державою у реалізації управлінських рішень у сфері публічної політики.

Метою дослідження магістерської роботи є системний аналіз наукових доробків з публічного управління та адміністрування щодо вироблення публічної політики та розроблення практичних рекомендацій щодо напрямків удосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення

публічної політики в Україні.

Відповідно до мети головними завданнями дослідження є такі:

- систематизувати еволюцію ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку;
- дослідити та проаналізувати ступінь розробленості проблеми у науковій літературі;
- здійснити аналіз та уточнення понятійного поля дослідження;
- розкрити зміст і сутність соціально-психологічної компоненти вироблення публічної політики та особливості суб'єктів її забезпечення;
- узагальнити зарубіжний досвід з вироблення публічної політики для адаптації в Україні;
- розробити та обґрунтувати концептуальну модель соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики в умовах глобальних викликів;
- запропонувати практичні рекомендації щодо напрямів удосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в умовах війни в Україні та післявоєнної відбудови.

Об'єкт дослідження – публічна політика в сучасному демократичному суспільстві.

Предмет дослідження – соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики в Україні.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань і забезпечення достовірності отриманих результатів було застосовано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема системний, діалектичний, організаційно-структурний, формально-логічний, компаративний, статистичний і логіко-семантичний методи.

Застосовуючи методи узагальнення, аналізу й синтезу забезпечено удосконалення понятійного поля, зокрема понять «соціально-психологічні аспекти», «публічна політика» та «модель вироблення публічної політики».

Метод системного аналізу застосовується з метою забезпечення систематизації та узагальнення теоретико-методологічних засад наукових концепцій і розробок, здійснених вітчизняними та зарубіжними ученими щодо дослідження публічної політики.

Діалектичний метод надав змогу проаналізувати еволюцію вироблення публічної політики на різних етапах розвитку державотворення, унаслідок чого виявлено, що публічна політика постійно змінюється, розвивається під впливом різних соціальних та психологічних чинників.

Системно-структурний і формально-логічний методи сприяли класифікації механізмів вироблення публічної політики завдяки розгляду соціально-психологічних аспектів кожного з них.

Порівняльний аналіз статистичних даних та статистично-математичний підхід дали змогу охарактеризувати сучасні механізми вироблення публічної політики в Україні, зокрема в умовах цифрової демократії.

Структурно-функціональний і системно-процесуальний аналізи використано під час дослідження особливостей механізмів вироблення публічної політики на всіх етапах багаторівневого публічного управління. Компаративний метод став важливим інструментом розкриття впливу соціально-психологічних аспектів на вироблення публічної політики шляхом демократизації суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів визначається особистим внеском автора у вирішення актуального науково-практичного завдання в галузі публічного управління, що полягає в теоретичному обґрунтуванні соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні та розробленні практичних рекомендацій щодо напрямів їх удосконалення.

Найсуттєвіші результати дослідження, які мають наукову новизну, полягають у тому, що:

уперше :

– запропоновано концептуальну модель соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики, що передбачає уточнення цілей

та завдань, формування нових принципів і підходів, конкретизацію пріоритетів, удосконалення функцій суб'єктів вироблення публічної політики в умовах війни в Україні та післявоєнної відбудови;

удосконалено:

– класифікацію наукових підходів та принципів соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні на прикладі вітчизняного та зарубіжного досвіду;

– технологічну складову соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики, що сприяло уточненню функціональних особливостей суб'єктів вироблення публічної політики;

набули подальшого розвитку:

– аналіз еволюції наукової думки, яка сформувала широкий спектр наукових тлумачень термінів «політика» та «публічна політика» в контексті історичного розвитку суспільства; розкриття понятійного апарату публічного управління шляхом тлумачення сутності поняття «публічна політика» як «взаємодія», «діалог», «партнерство», що є найбільш популярним у просторі політичного дискурсу сучасної України;

– концептуальні підходи до визначення дефініції «соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики», що передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей груп людей, закономірностей у їх взаємодії у процесі вироблення публічної політики та вплив соціально-психологічних чинників на мотивацію їх до ефективної публічної роботи;

– напрями адаптації зарубіжного досвіду з удосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні та практичні рекомендації суб'єктам вироблення публічної політики з удосконалення соціально-психологічної компоненти.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції магістерської роботи мають практичне спрямування та забезпечують методичне підґрунтя для впровадження

концептуальної моделі вироблення ефективної публічної політики на соціально-психологічних засадах у систему публічного управління.

Результати дослідження можуть бути використані в викладацькій діяльності під час реалізації освітніх програм «бакалавр» та «магістр» за напрямом підготовки у сфері знань «Публічне управління та адміністрування», зокрема під час проведення семінарських занять з навчальної дисципліни «Публічна політика» тощо.

Структура та обсяг кваліфікаційної магістерської роботи. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, шести параграфів, висновків, списку використаної літератури та додатку. Загальний обсяг кваліфікаційної магістерської роботи становить 90 сторінки, кількість таблиць – п'ять, рисунків – сім, додатків – 1, кількість використаних джерел – 95.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЦЕСУ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1 Еволюція ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку

Вивчення феномену публічної політики наразі стає популярним напрямом у публічному управлінні. Дослідженнями у цій галузі займаються як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, пошуки яких спрямовані на визначення нових підходів, які могли б охарактеризувати публічну політику як суспільно-політичний феномен.

Насамперед спробуємо дослідити еволюцію ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку і теоретичні підходи щодо аналізу публічної політики з погляду різних наукових шкіл.

Поняття політики як феномена суспільного буття пов'язують з однойменним трактатом давньогрецького мислителя Аристотеля [1], в якому він розглядав основи організації та діяльності держави, природу політичної влади та мистецтво управління. Протягом історії розвитку політичної думки сформувалося декілька основних концептуальних підходів до розуміння сутності та вивчення політики: теологічні, натуралістичні, соціальні та раціонально-критичні. Усі ці підходи розкривають певний зміст характерних особливостей політики (див. табл. 1.1).

У межах відображених підходів, які визначають еволюцію наукової думки, сформувався широкий спектр наукових тлумачень терміна «політика». Утім, їх різноманітність зумовлюється складністю, багатогранністю та багатством проявів цього феномену, що потребує ретельної систематизації та класифікації підходів. Це свідчить, що досі не існує єдиного загальноприйнятого визначення політики, а десятки наукових трактувань, що сформувалися в межах різноспрямованих дослідницьких шкіл та підходів, узвичаєно класифікувати, поділяючи на різні групи.

Таблиця 1.1.

Основні підходи до розуміння і вивчення політики

<i>Підходи</i>	<i>Тлумачення</i>
Теологічний	Прийняте визначення розглядається як феномен політики та влади
Натуралістичний	Розглядається природа політики як єдине ціле, тісно пов'язане з природою, із середовищем, схоже на живий організм, із психологічними особливостями соціальних груп
Соціальний	Визначення політики розглядається через сфери суспільного життя, через різні характеристики суб'єктів політики
Раціонально-критичний	Зазначеному підходу властиві характеристики внутрішніх причин, розгляду процесів і компонентів політики

Перша група наукового трактування політики характеризується такими чинниками:

- економічні визначення політики вказують на її залежність від економічних відносин (К. Маркс, А. Сміт та ін.);
- порівняльні тлумачення ґрунтуються на суперництві певних соціальних груп (М. Вебер, А. Бентлі, Д. Трумен та ін.);
- правові визначення політики вважають її похідною від права (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж. Ж. Руссо, І. Кант та ін.);
- нормативно-етичні визначення політики ставлять на меті досягнення блага для всього суспільства (Аристотель, Б. Констан та ін.).

До *другої групи* увійшли субстанційні трактування політики, які визначають основу, матерію, сутність цього явища:

- владні визначення розглядають політику як діяльність, спрямовану на владу (Н. Макіавеллі, М. Вебер та ін.);
- за твердженнями (Цицерон, Г. В. Ф. Гегель, В. І. Ленін та ін.) політика отримала визначення як забезпечення основної ролі в політичних інститутах;

- антропологічні визначення вбачають сутність політики у колективній природі людства (Аристотель та ін.);
- конфліктно-консенсусні визначення надають конфлікту статусу рушійної сили політичного процесу, а саму політику визначають як діяльність, спрямовану на мирне або насильницьке регулювання конфліктів (М. Дюверже, Р. Дарендорф, С. Гангтінгтон та ін.);
- визначення політики як відносин «друзів» та «ворогів» розкриває емоційну мотивацію політики (К. Шмітт та ін.).

Існує ще *третья група* науково сконструйованих трактувань політики. До неї увійшли:

- діяльнісні визначення, що трактують політику як діяльність, спрямовану на ухвалення та реалізацію рішень (Т. Парсонс та ін.) [43];
- телеологічні визначення, що вивчають політику як систематичну роботу, яка має реалізувати колективну мету (Т. Парсонс та ін.) [44];
- системні визначення, що визначають політику, як самостійну систему, яка є відокремленою від інших сфер суспільства, але водночас постійно контактує з ними (Д. Істон, Г. Алмонд та ін.) [82].

За результатами свого дослідження М. М. Русинюк [58] виділив такі підходи до розуміння сутності публічної політики (див. рис.1.1).

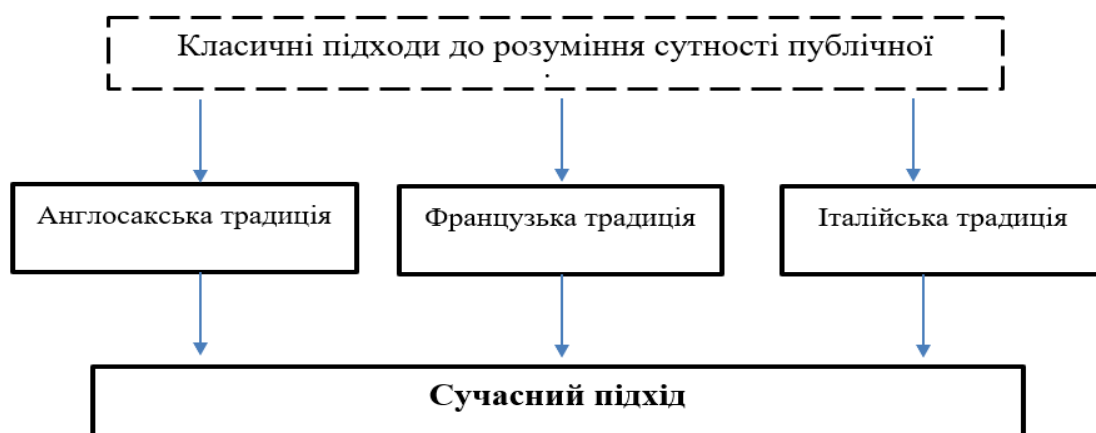

Рис. 1.1. Класифікація наукових підходів до розуміння сутності публічної політики [цит. за 58].

Усі зазначені вище трактування політики не вичерпують усього різноманіття наукових визначень. Множинність визначень забезпечує різноманітність досліджуваних перспектив у міждисциплінарних дослідженнях, які публічна політика використовує як великий комплекс уявлень і понять, здебільшого запозичених із суміжних дисциплін, головним чином з політичної комунікації, соціології та економіки.

Серед учених існує стійкий поділ напрямів вивчення публічної політики, що ґрунтується на використанні сукупності понять публічної політики і їх обґрунтуванні, а також за способом структурування простору публічної політики [80, с. 107].

Проаналізуємо кожен із цих підходів до розуміння сутності публічної політики зарубіжними вченими та прихильниками різних традицій.

Так, в англосаксонській традиції існує підхід до розуміння публічної політики, коли вона трактується як одна з форм державного управління. Прихильники цієї традиції розуміють публічну політику як систему законів, регулюючих заходів, фінансування будь-якої теми, оприлюдненої органом влади або його представником [29, с. 653].

Автори зазначають, що окремі особи або групи можуть впливати на формування публічної політики, яку ініціює держава, при цьому публічна політика передбачає конкуренцію між групами впливу. Схожих поглядів дотримується більшість інших англомовних авторів: вони сприймають публічну політику як прийняття або неприйняття будь-якої проблеми органами влади [80, с. 92; 83; 84; 85; 86; 87].

Вивчаючи французьку традицію, необхідно згадати про ідею «поліцейської держави» і відмінності між *police* і *politics*, на яке вказують такі видатні дослідники, як М. Фуко, Ж. Рансьєр та ін. Під *police* в цьому випадку розуміються технології наведення ладу, раціональна організація управління, за якого держава перетворюється на агента, який підтримує порядок, що забезпечує нормальне функціонування ринку [93, с. 866].

Дослідження в межах італійської школи щодо вивчення публічної

політики ведуться в Болонському університеті під керівництвом Джіліберто Капано. Учені розробляють концепт «драйверів» або «рушійних чинників» публічної політики, що сприяють змінам, окреслюють багатозначність концепту «публічна політика». Вона трактується:

- «як арена боротьби політичних акторів для задоволення власних інтересів;
- як сукупність інститутів, формальних правил, процедур і практик взаємодії політичних акторів, їх когнітивні схеми і цінності;
- як “форуми ідей”, на яких обговорюються різні політичні питання для вирішення соціальних проблем; і як мета постійних “атак” і “інтервенцій” з боку політичних акторів і структур, що змінюють політичні інститути;
- як мережі інституціолізованих відносин між різними політичними акторами і інститутами» [8, с. 77].

Публічну політику також можна визначити як сферу суспільного життя, в якій відбувається формування такого явища, як громадська думка. Видатний учений Ю. Габермас вважає, що публічна сфера опосередковує відносини між державою і суспільством, дає змогу сформуватися її публіці як провіднику громадської думки [75]. Відповідно, принцип публічності уможливив демократичний контроль над діяльністю держави. Отже, на думку дослідника, найбільш ефективним механізмом впливу суспільства на владу є механізм публічного висловлення громадської думки, або механізм публічної політики. Саме свобода публічного вираження і ступінь впливу на владу громадської думки є загальновизнаними критеріями оцінювання політичної системи будь-якої держави [76].

Характер і якість функціонування механізму публічної політики залежать від таких основних факторів, як організація та забезпечення вільного доступу до джерел інформації, насамперед у структурах влади, розвиненість політичних і громадських структур суспільства, юридичні, економічні й технологічні умови діяльності засобів масової комунікації [77].

Багато в чому з думкою Ю. Габермаса погоджується і М. Ріттер, який пропонує розуміти категорію публічної політики через «демократію участі», або «партиципаторну» демократію: «партиципаторна і нормативна теорії демократії виходять з того, що постійна добровільна участь населення в політичному процесі є єдиною гарантією збереження справжньої демократії. Побудова демократичних інститутів, таких як парламент, уряд, правові інститути, органи виконавчої влади, що знаходяться під контролем, не може відбутися без участі населення» [56, с. 38].

Власне практики і технології громадської участі можуть бути реалізовані тільки зусиллями конкретних людей і організацій, які готові витратити час та інші ресурси для розвитку таких практик.

На Заході тематика, пов'язана з публічною політикою, постійно була в фокусі теоретичних дискусій, де вона трактується як невіддільна складова не лише формування публічної політики, а і взаємодії громадянського суспільства й органів державної влади та бізнесу.

Нині існує багато різних інтерпретацій визначення «публічна політика», разом з тим єдиної наукової думки щодо цієї категорії так і вироблено. Академічна цікавість до зазначеного концепту зумовлюється пошуком нових підходів до пояснення сучасної публічної політики, важливими є вивчення та систематизація моделей цього процесу.

Сучасні дослідження публічної політики представлено передусім західноєвропейською та американською науковими школами, і стосуються вони переважно демократичних держав [88; 89; 90; 92]. Зазначені наукові дослідження допомагають сформуванню уявлень про ідеально-типову теоретичну модель демократичної публічної політики. Однак на практиці в чистому варіанті ідеально-типову модель реалізувати неможливо, адже в багатьох трансформаційних системах цей процес ще не завершено. Тому вивчення публічної політики потребує врахування численних факторів, зокрема внутрішньо- й зовнішньополітичних, економічних, соціальних, інституціональних, ідеологічних, історичних тощо.

Кілька історичних етапів проходження політики пострадянськими і постсоціалістичними країнами виокремлює О Рудакевич [57], зокрема, це:

– припинення авторитарного політичного режиму, який проводив свою діяльність у суцільних умовах невизначеності;

– відсутність будь-якої політичної діяльності, схожої на партнерські відносини влади і громадянського суспільства, у зв'язку із слабким його розвитком; така політика має назву «квазіполітика», вона існувала в Україні з 1991 по 2004 роки;

– роль громадянського суспільства в розбудові політичної влади в державі за рахунок радикальних та революційних зрушень (Помаранчева революція, Революція Гідності).

Зауважимо, що вказані етапи публічної політики, на жаль, не є визначальними [59, с. 107].

Для більш детального розуміння досліджуваного поняття «публічна політика» проаналізуємо основні підходи сучасних науковців Е. Афоніна, В. Канівської, Р. Кобець, Н. Конон, О. Лазаревої, В. Ребкало, С. Ситни, С. Телешуна, В. Тертички О. Третяк (викладено у Додатку А). На їхній погляд, *під визначення феномену публічної політики можна трактувати як «взаємодію», «діалог», «партнерство», що є найбільш популярним у просторі політичного дискурсу сучасної України.*

Цілком логічно, що в умовах глобалізації й інформаційного вибуху, переходу до інноваційного типу розвитку соціальні інтереси кристалізуються складно і неоднозначно, народжуються нові соціальні регулятори й інститути. Саме це ми спостерігаємо, характеризуючи громадянське суспільство: різко змінились відносини громадянського суспільства і держави, скоротився простір її командного впливу, відбувся енергійний розвиток й ускладнення горизонтальних соціальних зв'язків, відбулося сплетіння різноманітних громадських інститутів і рухів у цілісну мережу [45; 41; 50; 52; 53; 56; 59; 60; 67; 73]. Це сприяло пошуку нових адекватних моделей взаємодії державних структур і громадянського суспільства в межах

представницької демократії. Саме тоді у західній думці спостерігалася колосальна цікавість до концепту публічної політики, оскільки історично публічна політика виникла на хвилі дискусії про підвищення ефективності державного управління і, найголовніше, розширення можливостей участі громадянського суспільства в політичному житті, бо вона має слугувати широким масам людей.

Наразі можна виділити *два стани* поля публічної політики.

Перший, який є добре визначеним, чітко оформленим та інституалізованим, представлено депутатами різних рівнів, лідерами і працівниками політичних партій та політконсультантами.

Другий ще нечітко визначився та реалізується за допомогою експертів, активістів у різних сферах, які не володіють повноваженнями, але представляються як довірені особи деяких соціальних спільнот, менеджерів у соціальній сфері. Усе це дає підстави стверджувати, що сьогодні ми присутні під час процесу переходу від одного поля політики – традиційного, що має історично сформований континуум форм, до іншого його стану – публічної політики, де експерти, члени громадських та державних і громадських комітетів і соціальні працівники є важливими дійовими особами, більшість з яких не має певного традиційного досвіду [41; 61].

Слід зазначити, що публічна політика існує, по-перше, як сукупні практичні акції, превентивні заходи (націлені на злочинність, наркоманію, девіантну поведінку), контроль, регулювання і публічні обговорення. По-друге, публічна політика – це ціла ієрархія категорій соціальної перцепції, психологічних аспектів і соціальних класифікацій. Публічна політика як дійсність об'єктивного порядку «оформлюється» легітимними практичними схемами, складовими суб'єктивного порядку [55, с. 131].

Отже, проаналізувавши еволюцію ідей і основних підходів науковців до трактування сутності досліджуваного поняття, поділяємо визначення, запропоноване М. Русинюком, що публічна політика у всьому своєму різноманітті являє собою широке коло процесів і явищ:

– *по-перше*, вона являє собою проведення адміністративних реформ, спрямованих на розвиток такого державного управління, яке націлено на побудову горизонтальної моделі партнерських відносин та розвиток нового державного менеджменту;

– *по-друге*, з'являється громадянське суспільство, активна участь якого дедалі більше впливає на застосування різних процедур в ухваленні владних рішень;

– *по-третьє*, із застосуванням різних соціальних технологій спільно з громадською участю розробляються такі програми та напрями соціальної публічної політики, які спрямовано на вирішення проблем, що виникають у суспільстві;

– *по-четверте*, публічна політика проводиться у діалоговому режимі й охоплює процес комунікації різноманітних громадських груп.

Незважаючи на те, що «публічна політика» визначається досить абстрактно, це не скасовує всієї її актуальності в науковому дискурсі. Наразі існує досить широкий спектр визначень публічної політики. У вузькому сенсі під публічною політикою з часів Ю. Габермаса узвичаєно розуміти якийсь простір або сферу соціального життя, в якій формується громадська думка, виникає своєрідний діалог між владою та суспільством. Тоді під публічністю розуміються взаємовідносини суспільства й держави, які постійно вдосконалюються завдяки участі громадськості у виробленні публічної політики й ухваленні спільно розроблених державно-управлінських рішень.

1.2. Ступінь розробленості проблеми у науковій літературі

З метою дослідження ступеня розробленості проблеми ми проаналізували монографії та дисертаційні роботи цілої низки авторів, які займаються проблемами публічної політики.

В Україні слід звернути увагу на наукові розробки з питань публічної політики українських дослідників [49; 50; 52; 53], зокрема на працю «Публічна політика та управління», що побачила світ у 2010 р. [79]. Автори аналізують зміст понять «публічна політика» та «демократія», «публічна діяльність», «структура публічної політики», «громадянин» і «громадянське суспільство», зокрема, вони вважають, що «публічна політика є специфічною формою комунікації суб'єктів політичного процесу, яка дає змогу активізувати участь громадян у її виробленні та реалізації політичних рішень».

Українська дослідниця Г. Музиченко розробила концептуальні засади формування та реалізації державної політики країн пострадянського простору та виявила основні напрями її активізації на шляху до сталого розвитку і перетворення пострадянського простору на регіональний геополітичний центр влади в новітній архітектурі світоустрою. Авторка спробувала проаналізувати концепт «державна політика» в сучасному суспільно-політичному дискурсі, дослідити сучасні методологічні підходи до дослідження державної політики в межах суспільно-політичних дисциплін, ідентифікувати державну політику в контексті сучасної парадигми сталого розвитку, з'ясувати ідейно-політичне підґрунтя формування та здійснення державної політики сучасних країн, проаналізувати ідеологічну кризу та її вплив на зміст державної політики сучасних країн світу тощо.

У дисертації О. Глоби «Аналітичні центри як суб'єкти дослідження публічної політики» аналітичні центри розглядаються як агенти публічної політики. О. Глоба пропонує класифікувати такі центри як суб'єкти дослідження публічної політики та як сфери вироблення державної політики

на основі узгодження різноманітних суспільних інтересів за реципієнтами, поділяючи їх на такі, що репрезентують групи специфічних і громадських інтересів, які за допомогою своїх аналітичних структур здатні трансформуватися відповідно в такі, що репрезентують інституціональні та асоційовані групи інтересів [15, с. 9].

О. Дем'янчук розглядає політологічні аспекти державної політики і державного управління [21]. Ця робота цікава тим, що в ній розглянуто етап, який часом називають «ухвалення рішення про вироблення рішення щодо проблеми». Актори політики мають домовлятися між собою про те, яку проблему, в якому формулюванні й наскільки терміново вони розглядатимуть. Звичайно, на цей процес впливають засоби масової інформації і громадські організації, ситуація в тих чи інших галузях суспільного життя і так звані «вікна можливостей», що відкриваються за певних обставин. Автор розглядає інституційну модель державної / публічної політики із застосуванням структурно-функціональної теорії та системного підходу, аналізує нормативні й фактичні функції окремих політичних інститутів в Україні, зазначає, що радикальні зміни інституційного складу чи функціональних обов'язків загрожують стабільності системи і можуть призвести до непередбачуваних наслідків. Тому інноваційні варіанти вирішення суспільних проблем, що потребують значних змін інституційної структури, робить висновок автор, мають дуже мало шансів на реалізацію [21, с. 15]. Принципи і тенденції розвитку політико-правових механізмів публічної політичної участі громадян у процесі ухвалення політичних рішень в умовах електронної демократії дослідила І. Харечко у своїй дисертаційній роботі «Політико-правові механізми участі громадян у процесі ухвалення політичних рішень в умовах електронної демократії» [77]. Цінність її роботи полягає у здійсненні аналізу феномена «участь у публічній політиці», що дало їй змогу зробити висновок про те, що це – свідоме добровільне залучення громадян в наявні політичні процеси й інститути, яке полягає у конструктивному та легальному впливі на процес ухвалення політичних рішень для реалізації інтересів і запитів

громадянина, групи чи суспільства. Також вона вдосконалила визначення публічної політики на підставі аналізу концепцій публічної політики Т. Дая [39, с. 7].

Б. Ковальчук у монографії «Легітимність державної влади у правовій теорії та державно-правовій практиці» (2011) розглядає також проблему взаємодії громадськості крізь призму легітимізації влади та визначає механізми взаємодії інститутів громадянського суспільства, а також досліджує такі форми участі, як вибори, референдуми й діяльність засобів масової інформації у правовій державі. Участь громадськості розглядається як засіб легітимізації державної влади, автор називає її «демократичною участю народу» [27].

Т. Сегеда в науковій праці «Інституційні механізми реалізації публічної політики» розкриває методологічне обґрунтування напрямів удосконалення інституційних механізмів реалізації публічної політики в системі державного управління шляхом виокремлення характерних її ознак і структурних елементів, досліджує взаємодію держави, бізнесу та громадянського суспільства на основі принципу вираження інтересів, пріоритетів та цілей публічної сфери у процесі реалізації публічної політики щодо вироблення механізмів міжсекторного партнерства [59].

Ю. Подзолков, розглядаючи нові принципи взаємодії влади та громадянського суспільства у формуванні та реалізації публічної політики в Україні, визначає найбільш ефективні способи її реалізації та стверджує, що механізм просування ініціатив публічної політики може існувати лише в демократичному суспільстві з розвиненим громадянським суспільством, у якому державна влада тісно взаємодіє із суспільством, яке бере активну участь у всіх політичних процесах [45]. Тобто урядові відносини забезпечують формування, розроблення, просування, реалізацію публічної політики у процесі здійснення консультативної та дорадчої участі громадськості в контексті її вироблення

О. Зарічний у своїй дисертаційній роботі розглянув форми безпосередньої правотворчої участі громадськості у виробленні публічної політики через референдум і вибори та участь у діяльності політичних партій. Водночас він характеризує форми участі громадськості, що сприяють ефективності діяльності суб'єктів у виробленні публічної політики, й визначає характерні особливості контрольної форми участі громадськості за діяльністю публічної влади [23].

Існує низка докторських наукових досліджень, у яких визначено важливі аспекти проявів участі громадськості у вирішенні важливих наукових проблем щодо вироблення публічної політики. Так, В. Ладиченко у дослідженні «Гуманістичні основи організації державної влади» [34] запропонував гуманістичну модель взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства, яка ґрунтується на рівновазі у відносинах влади й особи, встановленні меж, ціннісних та етичних критеріїв державної влади, створенні державою умов для задоволення духовно-моральних потреб суспільства й особистості, високого рівня правової культури та ефективного правового виховання.

У дисертаціях А. Грабильнікова [18] та О. Чуб [78] досліджено участь громадян в управлінні державними справами. Проте вчені акцентують увагу на досліджуваному інституті тільки з погляду конституційних прав громадян та зосереджуються суто на участі в державній владі, що є лише складовою частиною участі громадськості у здійсненні публічної політики та просуванні її ініціатив.

У зарубіжних науковців дослідження публічної політики завжди заслуговує на підвищену увагу. Більш того, вона розглядалася як органічна частина гуманітарних та соціальних наук, без якої розвиток механізмів формування політики, взаємодії держави, громадянського суспільства і суспільства є проблематичним [81].

Зарубіжні автори, праці яких присвячено дослідженню публічної політики й урядових відносин, обґрунтовують взаємозв'язок публічної сфери

з діалоговим характером ухвалення політичних рішень, що знайшло своє відображення в концепції деліберативної демократії.

Важливе значення для розроблення проблематики публічної політики мала монографія американських дослідників А. Хайденхаймера, Х. Хекло та К. Адамс «Порівняльна публічна політика: політика соціального вибору в Європі та Америці», яка побачила світ у 1975 році та була присвячена порівняльному аналізу політики в галузі податків, освіти, охорони здоров'я тощо [88;90;91;92]. У 1990 році у третьому виданні знайшлося місце і для аналізу публічної політики Японії.

В. Парсонс [43] указує на необхідність розширення дослідницького кола політичного аналізу шляхом звернення до аналізу поняття публічної політики, концептуалізації публічного і приватного в аспекті політико-управлінської діяльності.

Резюмуючи напрацювання західної науки у сфері публічної політики, робимо висновок, що їх трактування публічності певним чином стандартизувало розуміння всього наукового співтовариства публічної політики як процесу управління [45].

Водночас у зарубіжних дослідженнях виокремлено одну з перших тенденцій, в якій філософською основою концепту «публічна політика» є основні сутнісні характеристики «публічного» та «приватного».

Найчастіше публічна політика визначається як частина політичного процесу будь-якої держави, що являє собою складний і взаємозалежний механізм вироблення і здійснення політичного рішення, яке задовольняє очікування як суспільства, так і еліти.

Обидві зарубіжні стратегії знайшли своє продовження у наукових працях вітчизняних учених, які було проаналізовано вище.

Отже, в наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників публічна політика розглядається крізь призму просторового концепту, однак тему соціально-психологічних підходів до її вироблення досі не розкрито.

Тож, сьогодні в Україні актуальним є запит на зміну змісту і сенсу публічних інститутів, які мають забезпечити активним громадянам доступ до вироблення політичних рішень. Практика розвитку демократичних країн свідчить: зараз держави світу не мають абсолютної довіри громадян, яку вони мали протягом перших двох третин ХХ століття. Їм на зміну, на думку Кастельса, мають прийти такі держави, що перебувають «на мережі політичних інститутів і органів прийняття рішень національного, регіонального, місцевого і локальних рівнів, в яких неминучо має бути взаємодія і нескінченні переговори для прийняття рішень» [79]. У таких умовах сенс публічної сфери (політика і управління) полягає у тому, щоб підтримувати та розвивати участь різних верств суспільства в управлінському процесі, стимулювати пошук таких шляхів вирішення суспільних проблем, які поєднують приватні інтереси з інтересом суспільства як цілого. Тому в Україні необхідно формувати новий цикл публічної політики, у підґрунтя якого має бути покладено застосування повного циклу публічної політики, механізми якого вже досить вдало були відпрацьовані у провідних країнах із розвиненою демократією в Європі, США та Канаді.

Беручи за основу приклади розвитку демократичних держав, Верховна Рада України (березень 2016 р.) ухвалила Постанову, якою визнала Рекомендації Місії Європейського Парламенту основою для внутрішньої реформи та підвищення інституційної спроможності, заклавши необхідні підвалини для запровадження нового повного циклу публічної політики [48]. Ця розробка національних цілей сталого розвитку ґрунтувалася на властивих українському суспільству соціальних, політичних, економічних, екологічних, моральних, культурних тощо цінностях. Було створено міжфракційне депутатське об'єднання «За впровадження повного циклу публічної політики» й визначено основні етапи повного циклу публічної політики, а саме:

- формування політичного порядку денного конкретної реформи;

- проведення серії публічних консультацій із зацікавленими сторонами, науковцями, громадськістю та експертами;
- формування Зеленої книги проблем, яка акумулює всі пропозиції зацікавлених сторін;
- формування Білої книги рішень (нормативно-правові, інституційні, адміністративні, бюджетні, організаційні тощо);
- проведення слухань у профільних комітетах ВРУ;
- проведення парламентських слухань;
- голосування за законопроект, ухвалення законів та інших нормативно-правових актів [48].

Також були внесені зміни до Регламенту Верховної Ради України, тощо.

В Україні мала бути сформована особлива національна нормативно-типова модель публічної політики зі своїми специфічними рисами, спрямована на успішне проходження важкого процесу адаптації до українських реалій [7; 15]. Однак закладені депутатами у 2016 році гарні ініціативи для вироблення та розвитку публічної політики в Україні не вдалося реалізувати і досі. Потягом п'яти років ігнорується подальше вироблення документів про публічну політику; позиції зацікавлених сторін обговорюються непублічно. Суспільство виключено з процесу формування публічної політики. Не оцінюються соціальні та економічні ризики [13, с. 3].

Незважаючи на те, що Верховна Рада України не вважається суб'єктом виконання публічних заходів, у більшості депутатів нинішнього скликання відсутній досвід у підготовці нагальних законопроектів, важливих для розвитку суспільства, їх вчасних реєстрацій та розгляду у парламенті, що суперечить принципам передбачуваності та застосовності демократичних змін.

Уряд не дотримує процедуру повного циклу вироблення публічної політики, в межах якої Україна мала представити світу «Зелену та Білу книги». Саме такі заходи щодо розроблення цих проектів сприяли б

усуненню низки неточностей та внесли б багато конкретики в План заходів. [24,с.5; 8].

Надзвичайно важливим сегментом у виробленні публічної політики є соціально-психологічні аспекти, що передбачають урахування індивідуально-психологічних особливостей груп людей, соціально-психологічних закономірностей їх взаємодії у процесі вироблення публічної політики та вплив соціально-психологічних чинників на мотивацію їх до публічної ефективної роботи.

1.3. Аналіз понятійного поля вироблення публічної політики

Розкриваючи тему нашого дослідження зауважимо, що існують труднощі з визначенням понять і категорій «вироблення публічної політики», пов'язані з багатьма обставинами.

Спочатку варто визначитися, чи існує різниця між категорією і поняттям. Н. Беляєва, посилаючись на роботи О. Автономова, стверджує, що і категорія, і поняття є знаряддям пізнання, але функції у них різні [6, с. 7].

Поняття фіксує найбільш істотні диференційні ознаки об'єкта (як загальні, так і специфічні). Інакше кажучи, це опис певного змісту, в якому розкриваються не лише зовнішні особливості об'єкта, а й внутрішні закономірності його існування.

Категорія, на відміну від поняття, «націлена головним чином на організацію процесу пізнання, виділення одного з вузлових моментів цього процесу» [6, с. 11]. Ці труднощі пояснюються тим, що публічне управління не є точною дисципліною, тож, і поняття та категорії в ній не будуть точними. Вони можуть бути схожими, вказувати на подібність характеристик та ознак. Доцільно розкрити значення терміна «публічна політика», бо оскільки воно зумовлюється зарубіжним походженням, тож, і в перекладах існує безліч його трактувань. Здебільшого цей термін трактується як різновид політичного устрою, отже політика є основною сферою його застосування, формою діяльності. У перекладі слово «public» означає суспільний,

державний, народ, публіка, громадськість [41, с. 662]. Така множинність значень ще більшою мірою ускладнює уявлення про цю категорію. Осягнення категорії «публічна політика» має відбуватися шляхом дослідження синонімічного ряду «публіка», що коригуються і доповнюються [41, с. 663]. Поняття «публічна політика» вперше було запроваджено в США і зводилося до розуміння дій держави [2]. Дослідження в цій галузі розвивалися в межах парадигми policy sciences [87]. Нова політика зумовила нову парадигму аналізу публічної політики (public policy analysis), що потребувала методів узгодження інтересів і досягнення ефективного результату (public good).

Уперше визначення публічної політики було дано в США, яке пізніше знайшло наукове визнання в Західній Європі на основі передання делегованих повноважень державою інститутам громадського суспільства. Таке нове розуміння публічної політики як системи «спільного управління» знайшло відображення у практичній діяльності міжнародних, наднаціональних європейських інституцій Ради Європи та Європейського Союзу [84]. Виникає новий стиль так званого публічного управління, який є основою для вироблення та реалізації публічної політики і характеризується новими механізмами управління, що ґрунтуються на партисипації та лібералізації [6].

Сутність публічної політики з погляду акторів досліджували у своїх роботах Н. Беляєва [5; 63], які проводять паралелі між традиціями формування публічної політики та роллю суб'єктів її реалізації.

За Н. Беляєвою, головним суб'єктом (актором) виступає публічна влада, тобто держава, тоді як у «європейській» традиції головного актора немає, і всі суб'єкти є рівними учасниками вироблення рішень, що ухвалюватимуться, а увага зосереджується на процедурах, механізмах і способах узгодження інтересів [5; 6].

Л. Гонюкова [62] робить акцент на переплетенні інтересів політичних та громадських акторів, які здійснюють певну «публічну дію». Проблему

публічної політики науковець розглядає в аспекті зростаючої нездатності сучасної держави вирішувати соціальні проблеми населення [70].

Отже, існують різні тлумачення поняття «public policy» та сутності такої політики, яку ми визначаємо як державну політику, публічну політику, суспільну політику, громадську політику або національну політику [70, с. 11–14]. Доцільно зазначити, що у магістерській роботі, розглядаючи соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики, ми визначаємо їх як складову суспільної політики, що може змінюватися в умовах трансформації, структурних змін мережевого суспільства, а електронне врядування, регламентоване демократичними процедурами, формується засобами урядових комунікацій з громадськістю.

У цьому контексті варто погодитися з дослідниками, які зазначають, що в демократичному суспільстві неурядовий сектор суспільного життя відіграє суттєву роль в ініціюванні, розробленні та виробленні публічної політики [2; 3; 4, 5; 6, 54, 70]. Це визначає публічність як основу для вживання терміна «публічна політика», що є більш узагальнюючим.

Оскільки суспільне життя є багатограним, остільки зміст публічної сфери є різноманітним. Вона містить у собі принаймні п'ять головних компонентів, серед яких особливу цінність для нас становлять три [31]: *суспільно-політичний компонент* – недержавні самодіяльні об'єднання і асоціації громадян, громадянська мережа формування суспільної думки й центри громадянської солідарності; *соціокультурний* – інститути збереження та відтворення духовних цінностей і культурних кодів суспільства; *соціально-психологічний* – інститути громадського суспільства та державні служби із забезпечення психологічного благополуччя населення держави.

Наступна важлива причина семантичних труднощів визначається тим, що, на думку французького соціолога М. Догана, поняття переходять з однієї дисципліни в інші. Запозичені поняття потребують тлумачення, оскільки представляють не лише термін, але і певний постулат або ідею [22, с. 115].

Пошук змістовного наповнення терміна «публічна політика» поклав початок формуванню самостійних напрямів і наукових шкіл на пострадянському просторі, що відображено в таблиці 1.2.

Також під публічною політикою ми розуміємо багатовекторність діючих державних програм і проєктів, напрацювання методів їх реалізації, яких очікують соціальні групи суспільства. Тож, влада, яка позиціонує себе як публічна, має довести, що діяльність її є прозорою, ефективною, а також спрямованою на вирішення нагальних проблем населення, і користується його довірою.

Таблиця 1.2

Перелік вітчизняних наукових шкіл з дослідження публічної політики

№	наукові напрями визначення терміну «публічна політика»	ПІБ авторів
1	<i>Загально-філософський</i>	В. Анрущенко, С. Дацюк, Л. Губерський, Т. Олексєєва, О. Галкін, Ю. Красін, Н. Шматко, О. Третяк, В. Бебик та інші
2	<i>Політико-управлінський</i>	О. Сунгуров, Л. Сморгунов, О. Соловійов, С. Телешун, В. Тертичка, О. Дем'янчук, Г. Купряшин
3	<i>Інституціональний</i>	Н. Беляєва, Т. Василевська, О. Зайцев, О. Малінова, Е. Головаха, Н. Паніна
4	<i>Конфліктологічний</i>	Л. Ніковська, В. Якімець, О. Кольба, Л. Тимофєєва
5	<i>Мережевий</i>	І. Пригожин, І. Мірошніченко, А. Курочкін
6	<i>Культурно-ціннісний</i>	Л. Гонюкова, І. Семененко, С. Перегудов, А. Волкова, Л. Нагорна

Аналіз багатьох джерел дав змогу зробити висновок, що в середині 90-х рр. ХХ ст. для розвитку багатьох країн на пострадянському просторі характерним був інституціональний підхід. Головною ознакою його був розгляд публічної політики як системи інститутів публічної політики, яким властива особлива конфігурація або архітектура, розташована на стику держави і громадянського суспільства.

Висновок до розділу 1.

У результаті дослідження, вивчення еволюції ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку встановлено, що публічна політика є одним із напрямів науки публічного управління, що швидко розвивається і має значний ступінь розроблення у різних тематичних напрямках і сформовані традиційні теоретико-концептуальні засади. Аналіз підходів публічної політики надав можливість зрозуміти, що проаналізовані нами концепції зарубіжних дослідників орієнтуються на стабільні демократичні системи.

В Україні формується особлива національна модель публічної політики, що має свої специфічні риси, унікальність. Вона є спрямованою на застосування принципів деліберативної нормативно-типової моделі, є недостатньо розвинутою, ось чому в суспільстві відбувається складний процес випробовування. Важливими критеріями вдалої публічної політики залишаються високі морально-етичні та психологічні якості політико-управлінської еліти.

Вплив зовнішніх і внутрішніх факторів розширяє дослідницьке поле публічної політики і потребує вивчення соціально-психологічних особливостей вироблення такої політики в європейській та вітчизняній науці.

Отже, зроблений нами аналіз наявних підходів і проблем сучасного концепту публічної політики свідчить про те, що в науці публічного управління її дослідникам належить провести велику роботу з уточнення концепту «публічна політика», що постійно трансформується, і цим змушує представників різних наукових шкіл шукати нові пояснення її змісту.

РОЗДІЛ 2

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

2.1. Зміст і сутність соціально-психологічної компоненти у виробленні публічної політики

У виробленні публічної політики існують як позитивні тенденції, так і негативні, які відбиваються у вигляді відсутності чітких механізмів регуляції діяльності суб'єктів публічної політики, складності соціально-психологічних ситуацій, що призводить до негативізму, зневіри, невпевненості тощо. Тому, на нашу думку, важливу роль у виробленні публічної політики відіграють соціально-психологічні аспекти (або підходи).

Відповідно до завдань магістерської роботи у цьому параграфі окреслимо основні напрями вироблення публічної політики на основі соціально-психологічних аспектів, насамперед такі:

- урахування індивідуальних психофізіологічних особливостей акторів публічної політики;
- розвиток соціально-психологічних відносин, які виникають між акторами під час вироблення публічної політики на засадах толерантності та транспарентності;
- розвиток мотиваційних ініціатив акторів публічної політики, що сприятиме отриманню значного соціального, економічного та морального ефекту у виробленні публічної політики;
- попередження або мінімізація психологічного маніпулювання у виробленні публічної політики як потужного інструменту прихованого впливу на психіку людини і поведінку мас, що активно використовується політичними акторами у боротьбі за владу й під час намагань утримати її [50; 73].

Окреслені нами особливості мають реалізовуватись акторами вироблення публічної політики, які належать до вищого представницького

органу влади – парламенту, державних органів влади усіх рівнів – від національного до місцевого та локального, органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства [17], адже їх участь у виробленні публічної політики зумовлює ефективність або неефективність публічного управління. Це пояснюється тим, що органи державної влади та посадові особи місцевого самоврядування безпосередньо відповідають за реалізацію визначеної ними публічної політики, що і забезпечує її взаємозалежність із суспільними сферами життя, які пов'язано феноменом влади [64].

Упродовж історичного розвитку сфер життєдіяльності суспільства вони по-різному співіснували, але об'єднавчою силою для них завжди була влада, яка здійснювала організаційне регулювання відносин.

Соціально-психологічні підходи до вироблення публічної політики в Україні на сучасному етапі пов'язуються із використанням та розвитком нової організаційної культури публічного управління, що передбачає зміну ролі й місця та поведінки політичних акторів у системі публічного управління [36].

Соціально-психологічні підходи допомагають регулювати міжособистісні відносини між суб'єктами, що надає можливість спрогнозувати певні явища та процеси та управляти ними.

На думку вчених, ефективність вироблення публічної політики залежить від низки психологічних об'єктивних та суб'єктивних чинників [19, с. 63–70].

Об'єктивні (зовнішні) чинники пов'язано з управлінською ситуацією, вони не залежать безпосередньо від самого актора, який представляє орган публічної влади. Основні зовнішні чинники зумовлюються особливостями розвитку суспільства в певний період та функціонування інституції, яку представляє актор, у публічній політиці.

До об'єктивних факторів належать і управлінський статус учасників процесу вироблення публічної політики, характер політичної та суспільної ситуації, рівень технічного та матеріально-економічного забезпечення

суспільства; ступінь компетентності акторів та особливості соціально-психологічного підходу у виробленні публічної політики [19, с. 66].

Суб'єктивні (внутрішні) чинники, які визначають особливості процесу вироблення публічної політики, зумовлюються індивідуально-психологічними характеристиками безпосередньо самого актора. До них належить група чинників:

- пов'язаних зі змістом управлінської діяльності у сфері публічної політики актора (рівень його компетентності, творчий потенціал, організаторські здібності);

- які характеризують особливості виконання актором своїх функцій у сфері публічної політики (міра складності завдань, схильність до ризику, готовність брати на себе відповідальність за наслідки, тип темпераменту, що визначає активність, динаміка вироблення публічної політики, психофізіологічний стан тощо);

- що відображає особливості спілкування актора з іншими учасниками у процесі вироблення публічної політики (стиль спілкування, ставлення до окремих виконавців, ступінь довіри до інших акторів тощо);

- пов'язаних із саморегуляцією актора своєї діяльності та поведінки (особливості самооцінки актора) [19, с. 63–70].

Сукупність індивідуальних психологічних характеристик визначає особистісний профіль актора у процесі вироблення ним публічної політики. До соціально-психологічних характеристик належать емоції, почуття і настрої, які актори проявляють у процесі суспільних відносин [72, с. 13].

Емоція – особливий стан свідомості актора, соціальної групи або суспільства.

Почуття – це висловлення людиною свого ставлення до зовнішнього і внутрішнього світу та людей, які її оточують. Емоції мало чим відрізняються від почуттів, це полярні психічні стани свідомості: радість – горе, любов – ненависть, чарівність – відраза, ніжність – грубість [72, с. 34].

У дослідженні соціально-психологічних аспектів вироблення публічної

політики Е. В. Федотов визначає, що соціальні настрої, емоції і почуття формуються і проявляються лише в соціумі та є нерозривно пов'язаними між собою [72, с. 36-41]. Розуміння природи настрою акторів публічної політики надає можливість досліджувати причину конфліктів і настрої населення.

До механізмів соціально-психологічного впливу на вироблення публічної політики належать *наслідування, зараження, навіювання і переконання*, здатні викликати реакції, що зближують або віддаляють людей, виявляючи загальні або різні потреби й інтереси [63].

Стисло охарактеризуємо їх.

Наслідування – це спосіб психологічного впливу людей одне на одного, що сприяє інтеграції думок у процесі вироблення публічної політики. Наслідування як механізм психічного впливу формує не лише особистість, але і будь-яку соціальну спільноту, об'єднуючи і зміцнюючи її [63, с. 50–52], що здійснюється завдяки обміну знаннями, вміннями, досвідом, традиціями, звичками й ціннісними установками.

Тому наслідування може виступати як механізм об'єднання людей у спільноти через засвоєння ними досягнень культури і мистецтва.

Зараження може тлумачитися як процес, стан і форма впливу, що відіграє істотну роль як особливий спосіб впливу суб'єктів вироблення публічної політики одне на одного [63, с. 54] і сприяє розумінню механізму передання переживань у співпереживання.

Навіювання здатне об'єднувати суб'єктів вироблення публічної політики, створюючи такий психологічний стан, який може організувати їх на спільну ефективну групову діяльність [63, с. 58].

Перш за все навіювання спрямовано на активізацію групової діяльності суб'єктів у процесі вироблення публічної політики.

Психічні витрати є складовою процесу вироблення публічної політики – це воля, наполегливість, завзятість, впевненість. Ці психічні стани зумовлюють величезний вплив суб'єктів один на одного у виробленні публічної політики.

Отже, вміло використовуючи соціально-психологічні аспекти (емоції, почуття та настрої) і механізми їх забезпечення (наслідування, зараження, навіювання і психічні витрати) можна значно знизити ресурсні витрати у виробленні публічної політики.

Механізми вироблення публічної політики містять у собі засоби і методи, покликані приводити в дію систему політики та управління нею. Термін «метод» тлумачиться як «шлях дослідження», спосіб досягнення цілей, мети для вирішення завдання, сукупність прийомів або операцій теоретичного або практичного пізнання і освоєння дійсності [19, с. 69].

До засобів управління належать ті інструменти, за допомогою яких можна управляти, а до методів – способи вироблення публічної політики.

Отже, методи вироблення публічної політики – це способи, за допомогою яких реалізуються функції вироблення публічної політики.

Соціально-психологічні методи вироблення публічної політики сприяють створенню позитивних взаємовідносин між акторами, забезпечують задоволення соціальних і духовних потреб, підвищують активність та ініціативу акторів, формуючи сприятливий соціально-психологічний клімат у групах.

Залежно від настрою, бажання суб'єктів працювати і від морально-психологічного клімату в суб'єктів вироблення публічної політики продуктивність праці може зростати або знижуватися. [19, с. 64].

Соціально-психологічний аспект вироблення публічної політики з погляду підходу суб'єктно-об'єктної взаємодії вказує, що вся складна система вироблення публічної політики може бути зведена до двох елементів: об'єкт і суб'єкт вироблення публічної політики. Об'єкт – це керовані (публічні органи влади), суб'єкт – керуючі (керівники публічної влади).

Соціально-психологічний аспект вироблення публічної політики здатен без додаткових витрат сприяти ефективному здійсненню публічної діяльності, зводячи до мінімуму витрати. Соціально-психологічний підхід

підсилює мотивацію суб'єктів до публічної поведінки, формуючи відповідну установку [73].

Отже, вироблення публічної політики залежить від навичок перетворити знання на вміння, а потім на діяльність, але необхідно враховувати і вплив соціально-психологічних чинників.

Соціально-психологічна компонента мобілізує суб'єктів вироблення публічної політики на ефективну діяльність та реалізацію завдань публічної політики. Однак такий соціально-психологічний підхід має бути системним, а не ситуативним і постійним як частина загальної теорії публічної політики.

2.2. Соціально-психологічні особливості суб'єктів вироблення публічної політики в умовах війни в Україні

Як ми вже переконались, публічна політика здійснюється численними традиційними суб'єктами, серед яких доцільно виділити такі:

- *державу та її інституції*, що здійснюють управління політичними процесами зверху;
- *місцеві органи влади* як сполучну ланку між владою й суспільством на місцевому інституціональному рівні;
- *політичні партії* як групи вираження певних інтересів, націлені на боротьбу за владу;
- *громадські об'єднання*, створювані для вираження і реалізації групових інтересів; бізнес-структури, які лобіюють у державному середовищі свої інтереси за допомогою монетарних ресурсів;
- *окремі політичні актори як особистості*, що впливають на публічну політику на індивідуальному рівні;
- *мережеві об'єднання* тощо [73].

На рис. 2.1. та 2.2. відображено структуру взаємодії суб'єктів вироблення публічної політики на рівні органів влади та суспільства.

Так, на рис. 2.1 відображено, що до суб'єктів вироблення публічної

політики органів влади належать Кабінет Міністрів України, центральні й територіальні органи виконавчої влади та державні адміністрації.

Рис. 2.1 – Суб'єкти вироблення публічної політики органів влади (авт. розробка).

Також виділено окремим блоком самоврядні організації та органи місцевого самоврядування.

Зазначимо, що Верховна Рада України не належить до суб'єктів вироблення публічної політики, оскільки вона виконує функцію законодавчого органу влади.

На рис. 2.2 відображено суб'єктів вироблення публічної політики, до складу яких належать інститути громадянського суспільства, політичні та громадські актори (див. рис.2.2).

Рис. 2.2 – Суб'єкти вироблення публічної політики від суспільства (авт.

розробка)

Однак усталений характер відносин суб'єктів у політичному полі під впливом різних факторів зазнав протягом останніх 20 років ХХ ст. змін, що, в свою чергу, суттєво змінило конфігурацію традиційних акторів у сучасних умовах.

Різноманіття термінів ставить перед нами складні завдання щодо уточнення наступних термінів публічної політики, як «публічна влада», «публічні інститути», «публічні інституції», «стейкхолдери», «медіатори», «гібридні суб'єкти» тощо.

У таблиці 2.1. відображено організаційно-функціональні рівні суб'єктів вироблення публічної політики в системі багаторівневого публічного врядування (див. табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Організаційно-функціональні рівні суб'єктів вироблення публічної політики в системі багаторівневого публічного врядування.

Рівні	Суб'єкти	Функції
I рівень – <i>політичний</i>	Кабінет Міністрів України	Визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, інституційне та нормативно-правове забезпечення стратегічних комунікацій і затвердження візії майбутнього України та загальнодержавної комунікаційної стратегії тощо
II рівень – <i>загально державний</i>	Кабінет Міністрів України, центральні органи виконавчої влади	Організаційне, методичне та інформаційно-аналітичне забезпечення функціонування стратегічних комунікацій у відповідних галузях, координація та контроль комунікаційної діяльності у сферах відповідальності державно-владних структур. Координація комунікаційної діяльності суб'єктів публічного управління та синхронізація їх дій. Узгодження та затвердження комунікаційних стратегій
III рівень – <i>відомчо- терито-</i>	Регіональні органи влади, територіальні	Розроблення територіальних і відомчих комунікаційних стратегій. Узгоджена комунікаційна діяльність та синхронізація

<i>ріальний</i>	підрозділи ЦОВВ	наративів у процесі стратегічних комунікацій
IV рівень – <i>місцевий, технологічний</i>	Органи місцевого самоврядування, державні установи та організації, суб'єкти невідного характеру	Розроблення та реалізація місцевих комунікаційних стратегій. Розуміння єдиної публічної політики розвитку та сприяння у реалізації державних стратегій та програм

У сучасних демократичних системах, як стверджує Н. Ю. Беляєва, через неефективність демократичних інститутів зазнала змін поведінка суб'єктів публічного процесу [5]. Криза представницької демократії змусила найбільш мислячу, активну й готову до консолідації публіку побачити альтернативу «представництву» у прямій особистій політичній участі [5, с. 86].

Цей різновид участі властивий не лише демократичним режимам, де громадяни мають можливість вільно висловлювати свою думку та прагнуть впливати таким чином на політичну владу. У країнах, де демократичні традиції є слабкими, протестні форми найчастіше є результатом кризових проявів у системі, низького рівня легітимації влади, відсутності принципу зворотного зв'язку й вихолощеного публічного капіталу.

У публічному управлінні дозріла необхідність переосмислення проблеми суб'єктності публічної політики.

Активізація протестних рухів не лише в Європі і на Сході, а й в Україні перетворює останні в повноцінних акторів публічної політики, які вносять зміни системного характеру та сприяють формуванню нового типу відносин влади й суспільства.

Відповідно, реакція влади на поведінку нових публічних акторів залежить від специфіки проблем, які накопичились, і від режимних даних системи.

Оскільки діяльність цих акторів набуває частого й регулярного характеру, виникає об'єктивна необхідність шукати механізми запобігання антагоністичним настроям і регулювання конфліктів, що вже вийшли з латентної фази. Із цією метою різні держави формують спеціальні інститути, що виконують функції посередництва [9, с. 157].

Кожен громадянин у полі соціально-політичного життя виступає носієм множинних ідентичностей та інтересів, від усвідомлення яких залежить його становлення як повноцінного самостійного актора політики.

Активний громадянин обирає групу людей, з якими себе ототожнює, відповідно і свою роль для самовираження, саме таким чином впливає на характер політичних уподобань, на специфіку політичних інститутів, на структуру громадянського суспільства й на механізми взаємодії в полі політики.

У першому розділі відображено пріоритетні компоненти участі громадськості у виробленні публічної політики.

На рис. 2.3 їх подано у вигляді схеми, в якій вказано суб'єктів участі у виробленні публічної політики, а також визначено їх функції (див. рис. 2.3).

Рис. 2.3 – Відображення участі громадськості в виробленні публічної політики (авторська розробка)

Відповідно до мети нашої магістерської роботи звернемо увагу на соціально-психологічну компоненту суб'єктів участі громадськості в виробленні публічної політики. Її суб'єктами з боку держави виступають державні служби й центри забезпечення психологічного клімату та благополуччя населення. З боку громадськості це інститути громадянського суспільства, недержавні асоціації та об'єднання громадян.

Найактивнішою серед них є громадська спілка Національна психологічна асоціація (НПА), яка є національним представником України в Європейській федерації психологічних асоціацій. До складу НПА входять десятки асоціацій та організацій, зокрема Асоціація дитячих та сімейних психологів, Всеукраїнська Арт-терапевтична асоціація, Всеукраїнська психодіагностична асоціація, ВГО «Інститут клієнтцентрованої та експерієнтальної психотерапії» (м. Харків), ГО «Інститут сучасного психологічного консультування», (м. Київ), ГО «Психологи без кордонів», (м. Київ), ГО «Асоціація психологів освіти України» (м. Дніпро), ГО «Асоціація психологів вищої школи України», (м. Київ), Київська асоціація практикуючих психологів, ГО «Інститут психології здоров'я», (м. Київ), ГО «Українська асоціація нейропсихології», (м. Київ), Асоціація психологів України «Разом заради майбутнього», (м. Тернопіль), ГО «Центр психології та психотерапії», (м. Луцьк), ГО «Асоціація нейропсихологів України», (м. Одеса), ГО «Українське товариство системної та короткотермінової психотерапії», (м. Львів) та ін. Серед громадських організацій чимало благодійних фондів з надання психологічної допомоги населенню України, зокрема, Фондація Олени Зеленської, Благодійний фонд «Spirit», БФ «СпівДія». БФ «Людина», БФ «Разом з тобою» та ін.

На схемі відображено компоненти, суб'єкта вироблення публічної політики та їх функції відповідно до кожного компонента. Основною функцією було й залишається створення психологічного благополуччя

населення України. Проілюструємо викладене щодо участі громадськості у виробленні публічної політики на прикладах протестного руху в Україні.

Починаючи з 2014 року, інформація про підготовку різних масових акцій протесту в Україні поширювалася в медіа-просторі вже давно, створюючи певні очікування та напруження в суспільстві, тим паче, що приводів для незадоволення владою у громадян більше ніж достатньо. Насамперед це незахищеність населення від захворювання, викликаних інфекцією COVID-2019, високі тарифи на комунальні послуги, обмануті забудовниками громадяни тощо і водночас, навпаки, оприлюднення декларацій про доходи чиновників, які вражають уяву пересічного громадянина, валютні рахунки представників вищих ешелонів влади у офшорах тощо.

Протестний рух активізувався в Україні і в останні осінні дні поточного року.

Так, у *Всесвітній день дій за гідну працю* відбулася *Всеукраїнська акція протесту профспілок*. Разом із представниками Федерації профспілок України майже 10 тисяч людей у Києві виступили проти «антитрудових та антипрофспілкових законопроектів» від нинішньої влади.

Акція проходила під гаслом «Захистимо свої трудові права і свободи на об'єднання у профспілки. Здобудемо краще життя!», «Захистимо свої трудові права», «Жодних урізань трудових прав», «Ні диктату корпорацій – Україні гідну працю», «Робочі місця і гідна зарплата – працюємо в Україні». Учасники мітингу вимагали ухвалення нового Трудового кодексу [46; 47].

Із кожним роком взаємодії між акторами публічної політики набувають дедалі більш неієрархізованого характеру, зростає значення переговорної мережевої моделі горизонтальних практик.

Залученість різних різнорівневих акторів у вирішення спільних для громадян проблем створює новий характер їх взаємодії, який, у свою чергу, призводить до появи нового розуміння суб'єктності.

Останнім часом отримала розвиток поява нового типу акторів

публічної політики – мережевих спільнот.

Мережевий підхід являє собою публічне мережеве співтовариство як складне утворення через розгляд п'яти взаємопов'язаних, але відносно автономних по відношенню один до одного, сегментів, а саме:

- публічний простір як місце, арена, на якій стикаються комунікаційні потоки й суб'єкти (організації, групи, індивіди, влада, бізнес, громадські організації, приватні особи й групи);

- позиції акторів публічного простору (ті, хто формує смисли та ставить завдання);

- ресурси;

- модератори публічних комунікацій, що займають легітимні позиції генерування смислів та уявлень, що розвиваються іншими: журналістами, експертами, ньюсмейкерами та ін.;

- знакові конструкції – архетипи, порядок денний, тобто форми організації перформансів і громадських процесів, що створюють основу взаємодії різних суб'єктів політики [2].

Починаючи з 2014 року, в Україні щороку в медіа-просторі поширюється робота «мережевих спільнот», створюючи певні очікування та напруження в суспільстві, особливо для владних структур. У 2022 році в зв'язку з повномасштабною агресією росії на Україну, громадських організацій, благодійних фондів, які займаються питаннями психологічної підтримки населення, надання консультацій постраждалим від російського насильства, значно збільшилося.

Варто зазначити, що в Україні набула поширення своєрідна молодіжна група людей на вигляд які, як правило ходять у спортивному одязі. Це особи, які силовими методами протидіють мирним протесним рухам за окрему оплату. Серед яких є молоді люди з девіантною поведінкою, але свідомо найняті окремими представниками політичних партій, що здебільшого дестабілізують цивілізовану поведінку учасників мирних протестних акцій .

У народі цих молодих людей назвали «тітушками». Це досить велика група молодиків спортивної зовнішності, яка чітко виконує поставлені завдання своїх замовників. Так, без особливих перешкод, незважаючи на встановлені правоохоронцями металодетектори, які встановлені для безпеки учасників протестних акцій, організована група молодих людей, долає будь-які перешкоди.

Поява таких людей зазвичай є ознакою, що готуються провокації, які можна використати для звинувачень влади в репресіях, диктатурі тощо.

Характерною ознакою цієї групи була сумнівна зовнішність учасників, які стояли під партійними прапорами, але були абсолютно необізнані щодо цілей і мети акції, на яку вони були запрошені. «Судячи з досить нечітких відповідей учасників акцій протесту щодо вимог, які вони висувають, було більше ніж очевидним, що ці так звані акції протесту проплачені їхніми організаторами» – зауважує В. Кулик, директор Центру досліджень проблем громадянського суспільства. І це не приховували безпосередньо учасники, бо в соціальних мережах їм варто було прийти за вказаною адресою, щоб отримати 120–140 гривень [67].

В умовах глобалізації відсутні кордони національних і міжнародних мережевих систем. Такого ж розширення набуває і поле публічної політики. З'являються громадські актори публічної політики, які стають відомими за межами однієї країни, а їх діяльність почала мати транскордонний характер. Такі публічні актори стають водночас учасниками взаємодій на локальному, національному, регіональному та глобальному рівнях, ускладнюючи таким чином характер політики та збільшуючи свої функціональні можливості. У цих умовах публічна політика постає як багат шарова мережа вертикальних і горизонтальних взаємодій, де в кожному окремому сегменті й на рівні відбуваються формування порядку денного й пошук вирішення проблеми [79, с. 23].

Прикладом такого суб'єкта, представником громадського актора, який має транскордонний характер, в Україні можна вважати очільника «Руху

нових сил» Михайла Саакашвілі. Колишній президент Грузії незаконно перетнув кордон Грузії, за що його арештували 02 жовтня поточного року. Прихильники М. Саакашвілі та члени його об'єднання 13 жовтня 2021 року пікетували посольство Грузії в Україні. Соратники Саакашвілі тим самим висловили «протест проти незаконного та несправедливого, на їх погляд, ув'язнення третього президента Грузії, голови виконавчого комітету Національної ради реформ України». «Єдиний успішний реформатор нашого регіону, він роками боровся за нас. Тепер ми поборемось за нього!» – скандували і вимагали звільнення М. Саакашвілі соратники ув'язненого. Президент України Володимир Зеленський також висловився, що докладає зусиль для повернення в Україну затриманого у Грузії Михайла Саакашвілі.

Вищевказані тенденції властиві всім видам систем, проте роль акторів у схильних до трансформації державах має свою специфіку, яку ми повинні враховувати під час загального аналізу публічної політики в конкретних національних контекстах нестабільних систем.

Усі перехідні системи вирішують проблеми модернізації держави, реформування управління та переформатування соціально-політичних відносин залежно від економічних, політичних, історичних, інституціональних, соціально-культурних і зовнішньополітичних обставин [79, с. 96]. У результаті цих перетворень, які країни проходять із різним ступенем динамічності й інтенсивності, формується особливий національний варіант публічного простору

Очевидно, що органічне поєднання традицій та інновацій дасть змогу інституціональним публічним акторам розширити поле можливостей і подолати ситуації невизначеності. Такий сценарій може реалізуватися лише за умови поступальної демократизації в країні, де всім суб'єктам будуть надані (на законодавчому рівні) та гарантовані рівні можливості здійснювати публічну діяльність і брати відкриту участь в ухваленні політичних рішень

В 2020 – 2021 роки в Україні влада втілювала курс на запровадження неоліберальної політики, намагаючись цим максимально знизити соціальні

норми. Але окремі верстви громадянського суспільства не погоджуються із цим курсом влади. Прикладом може слугувати принципова позиція профспілок, які проти проведення антисоціальних реформ у країні, просування політики дешевої праці, урізання державних соціальних норм і гарантій, закриття малого бізнесу у період локдаунів, пов'язаних із поширенням захворювання, викликаних інфекцією «COVID-19», тощо. Саме солідарне протистояння профспілок упродовж 2019–2020 років зупинило просування законопроектів про лібералізацію трудового законодавства та обмеження прав профспілок і їх участі у соціальному діалозі на всіх рівнях [47].

Однак у листопаді 2020 року влада, користуючись карантинними обмеженнями на масові зібрання, намагалась ухвалити цілу низку законопроектів, щоб імплементувати завдяки цьому у Кодекс законів про працю України сумнозвісні ліберальні норми, що дискримінують права працівників і профспілок. Цими законопроектами обмежуються трудові права багатьох працівників і бюджетної сфери, таких як освіта, соціальної сфери, охорони здоров'я тощо. Відстрочується виконання Урядового рішення про підвищення заробітної плати педагогічним, науково-педагогічним і науковим працівникам до законодавчо встановленого рівня. У зв'язку з цим, наприклад, профспілка працівників освіти і науки України виступає проти звуження прав освітян, висуває свої вимоги, що стосуються вирішення проблем у галузі освіти і науки до Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України і закликає до солідарної участі у профспілковій акції у грудні 2021 року [47].

Зазначене вище є результатом того, що ефективність розв'язання органами державної влади проблем, що накопичились в основних сферах життєдіяльності суспільства (соціальної, освітній, охорони здоров'я, екологічній тощо) протягом тривалого періоду, є низькою. Це змушує громадян вдаватись до протестних дій; посилення протестних настроїв у суспільстві зростає, спостерігається і кількісне їх зростання.

Нині актуальною проблемою є *захист ментального здоров'я нації*, яке надзвичайно загострилося після початку повномасштабної війни країни-агресорки РФ проти України. Такі чинники, як участь у бойових діях або перебування в прифронтовій зоні з постійними ракетними та артилерійськими обстрілами, бомбовими ударами, перебування в окупації, значно підвищують уразливість наших співгромадян до психосоціального стресу, сприяють поширенню психічних розладів, як-от депресія, тривога, постстресові розлади тощо. До таких самих наслідків можуть спричинитися: утрата почуття безпеки внаслідок вразливості практично всієї території країни для ракетних обстрілів та атак БПЛА; переміщення в інші регіони або країни й пов'язані з цим утрата роботи й звичного, комфортного середовища; побутові негаразди; фінансові труднощі; соціальна ізоляція; невпевненість у майбутньому і тривога за рідних та близьких.

За оцінками експертів Національного інституту Стратегічних досліджень, 40–50 % населення потребуватимуть психологічної допомоги [<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny>]. У певних групах населення кількість таких людей буде становити: 3-поміж військових та ветеранів – 1,8 млн; серед людей старшого віку – 7 млн; близько 4 млн – дітей та підлітків. Прогнозована потреба в допомозі з питань психічного здоров'я на первинній ланці медицини – 2 млн звернень[2]. Водночас близько 3–4 млн українців матимуть певний розлад психічного здоров'я – помірної або тяжкої форми.

Психічні розлади позначаються на фізичному здоров'ї людини, часто супроводжуються різного типу залежностями (алкоголізм, наркоманія), спричиняють труднощі соціальної адаптації та інтеграції, позначаються на працездатності людини.

Це створює серйозні виклики як для держави, так і для суспільства. Підтримка психічного здоров'я людини стала одним з пріоритетних завдань державної політики. Від його розв'язання залежить боєздатність Збройних Сил і резистентність країни загалом при величезних

загрозах, у тому числі й самому її існуванню. Також це потребує: координації дій органів державної влади, профільних освітніх і науково-дослідних закладів, неурядових організацій, що спеціалізуються на психологічній допомозі населенню; а також залучення закордонних (зокрема міжнародних) організацій, представників громадського сектору, урядових і фінансових установ.

Тим часом крім об'єктивних чинників, що негативно впливають на ментальне здоров'я населення, є суб'єктивні проблеми, зокрема, «соціальна стигма», що поширюється на осіб з психічними хворобами або розладами. У суспільстві побутує стереотип, що «сильні не ходять до психотерапевта чи психолога.., треба тримати в собі емоції і не показувати вигляду»[О. Зеленська 3]. Унаслідок такої установки люди часто звертаються до фахівців уже тоді, коли хвороба вийшла за межі початкової стадії, а її лікування потребуватиме більше часу й зусиль.

Наведені факти вказують на те, що в Україні відчувається *стан нестійкої рівноваги в суспільстві щодо збереження ментального здоров'я нації*. Тому недооцінювання межі його втрати відгукнутися владі неприємним сюрпризом. Надзвичайно важливо ефективно комунікувати з громадянами, вести соціально-психологічний діалог, систематичну роз'яснювальну роботу з громадськістю, використовуючи соціально-психологічні засади публічної політики [67].

Державним органам для ефективного аналізу та прогнозу розвитку суспільно-політичних процесів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях варто запроваджувати сучасні соціально-психологічні підходи для профілактики наслідків втрати ментального здоров'я.

Підсумовуючи викладене, зробимо такий висновок. Сучасна публічна політика розвивається і трансформується під впливом глобальних світових тенденцій, виявляються патології традиційної адміністративно-бюрократичної концепції державного управління. Відповіддю на сучасні виклики є поява нових теоретичних і практичних моделей державного

управління та вироблення публічної політики, зокрема «нового державного менеджменту», теорії «суспільно-політичних мереж», концепції нового способу управління – «публічного врядування» тощо.

2.3. Технологічний підхід у соціально-психологічному забезпеченні вироблення публічної політики

В Україні продовжують відбуватися істотні зміни, які призвели до якісних трансформацій традиційних і появи нових суспільних акторів, помітно суттєві зміни характеру їх взаємодій у публічному полі. У різних типах режимів публічні актори формують особливі форми публічного капіталу, який відображає ступінь ефективності, відкритості, прозорості й чесності.

Поділяємо думку багатьох учених про те, що процес планування і реалізації публічної політики має впроваджуватись під пильною увагою громадського контролю, який у практиках інших держав є різним, але має одну мету – соціальний аудит усіх ухвалених владою рішень. Це свідчить, що технології публічної політики є сукупністю цілеспрямованих дій, зорієнтованих на досягнення відповідного публічного результату як методу, що перетворює об'єктивні закони політики на механізми управління, тобто на низку рішень, документів, нормативів і вказівок, що регламентують діяльність людей і стимулюють їх на найбільш ефективне досягнення зазначеної мети. Серед найбільш відомих і найбільш поширених є соціальні-психологічні технології публічної політики, спрямовані на завоювання та утримання влади, що залежать від уміння політиків контактувати з громадянами, вести дискусію, виголошувати промови, виступати перед аудиторією, вести мітинг, збори, вдосконалювати власний імідж тощо. Тому психологічні аспекти класифікують, поділяючи їх на психологічну установку і психологічну готовність щодо реалізації публічної політики [4, с. 163]. Розглянемо кожен з цих груп.

Психологічна установка – це певна схильність до сприймання і потім відповідної дії.

Психологічна готовність – це наявність певної психологічної установки на досягнення очікуваного результату. Психологічна готовність до реалізації публічної політики є обов'язковою умовою початку й ефективного завершення політичної діяльності, що передбачає єдність усіх елементів майбутньої дії і визначається передусім складністю подолання психологічного бар'єру на її старті. За останнім (тобто бар'єром) завжди стоять вагання, пов'язані з переживаннями задля подолання труднощів, набуття упевненості або невпевненості у своїх силах, із вдалим або невдалим вибором часу дії тощо [4, с. 118]. Розглянемо основні загрози ментальному здоров'ю людини.

1. Посттравматичний стресовий розлад

На думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень, Найвласливішою загрозою для людської психіки під час війни є посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР). Він може виникнути внаслідок переживання людиною травматичної події, яка загрожувала її життю чи фізичній цілісності, або якщо вона була свідком подібного щодо інших людей чи дізналася про травматичну подію, що сталася з її рідними (смерть або загроза життю) [<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny>].

Частотність ПТСР саме в момент надзвичайної ситуації низька. Зазвичай він починає виявлятися приблизно за шість місяців після травматичної події. Проте, якщо стресор має потужну тривалу дію (наприклад, перебування в окупації, постійні ситуації обстрілів та повітряних тривог тощо), імовірність стрімкого розвитку ПТСР підвищується.

Разом з тим, тільки 20 % людей, які пережили травматичні події, страждають на ПТСР. Це залежить від властивостей людини (її ресурсів, психічного і фізичного здоров'я), від підтримки близьких людей, а також від

характеру самої травматичної події. ПТСР за часовими рамками може бути гострим (якщо розвивається протягом 30–90 днів), хронічним – понад 90 днів, з відстроченим початком – пізніше 6 місяців (трапляється доволі рідко). Найуразливішими щодо ПТСР є люди віком до 22 або старше від 30 років.

На думку деяких психологів, імовірність розвитку ПТСР у військових Збройних Сил України набагато нижча, ніж у російських військових, які беруть участь в агресії проти нашої країни [6].

Хворим на ПТСР властиві постійні думки про травматичну подію, тривожність, панічні атаки, а також утрата довіри до людей, проблеми в стосунках, зловживання алкоголем та наркотиками, суїцидальні думки [7].

ПТСР зазвичай співіснує з іншими формами психопатології, і 90 % тих, хто його пережив, мають принаймні одну супутню хворобу протягом життя. Найпоширенішими з них є: депресія; зловживання алкоголем або інша залежність; тривожні розлади; а також психосоматичні порушення.

Дослідження, проведені в США та Австралії, також показали, що в значній кількості людей з ПТСР (88 % чоловіків та 78 % жінок) унаслідок травми розвиваються інші хвороби: у 49,9 % – депресія, 51,9 % – алкоголізм, 19 % хворих чинять спробу самогубства [8].

Отже, значна частина виявів ПТСР призводить до соціальної дезадаптації людини. Це може створювати відчутні проблеми як для неї самої, так і для її оточення.

Проте ПТСР є не єдиним можливим наслідком екстремальних, пов'язаних з війною обставин для психіки людини. Можливі також такі явища як дистрес – порушення адаптації та реакцій пристосування до ситуації, депресія та різного роду розлади. Окрім того, психічні розлади підвищують ризик виникнення або загострення соматичних захворювань, передусім серцево-судинних та онкологічних.

2. Колективна травма

На думку деяких фахівців, зокрема П. Горностая, О. Чабана, О. Хаустової, існує феномен колективної травми. Це психічна травма, яку

отримала група людей будь-якого обсягу – аж до цілого суспільства, унаслідок соціальної, техногенної чи екологічної катастрофи або злочинних дій політичних, інших соціальних суб'єктів. Причини колективних травм: війни; геноцид у різних виявах; катастрофи (техногенні та гуманітарні); стихійні лиха (екологічні катастрофи); соціальні революції і перевороти (державні та військові); депортація чи вигнання великих груп людей (наприклад, за етнічною чи релігійною ознакою); обмеження свободи великих груп людей (концтабори, рабство); політичні, релігійні та інші репресії; терористичні акти, що спричинили суспільний резонанс; убивство або трагічна загибель суспільних лідерів чи кумирів. Колективна травма не обмежена в просторі, розтягнута в часі й охоплює як прямих, так і непрямих учасників подій травматизації, але об'єднаних єдиною територією, культурою, ментальністю та міжінституціональними взаємодіями. Низка досліджень колективної травми свідчить про її велике значення не лише для покоління, яке пережило цю травму, але й для наступних поколінь [9].

Однак, на думку психолога й психотерапевта М. Франко, «колективна травма – не клінічний аналіз. Це радше опис соціальних явищ, які спостерігаються в суспільствах після подій, що були загрозливими одночасно для великої групи людей»[10]. Уважаємо, що поняття «колективна травма» треба розуміти скоріше метафорично, особливо коли мова йде про ціле суспільство. Адже ті самі реалії, що можуть призвести до психічної травми, різні групи населення країни сприймають по-різному, мірою своєї причетності до них. Наприклад, досвід війни не може бути однаковий у військовослужбовців, що безпосередньо беруть участь у бойових діях, цивільних осіб, які пережили знищення своїх осель і втрату рідних, та жителів регіонів, віддалених від зони бойових дій, що практично не зазнавали атак ракетами та БПЛА. І навіть ті, хто пережив такі самі або схожі травматичні події, можуть реагувати на них по-різному, з різними наслідками для власної психіки.

З іншого боку, уявлення про колективну травмованість суспільства (і нації, адже поняття «колективна травма» має аналоги – «історична травма» та «національна травма») може призвести до викривлення як його самосприйняття, так і його сприйняття за кордоном. Тому підхід до психічної травми та її наслідків має бути завжди диференційованим і конкретно-індивідуальним.

3. Прогнози зростання потреб психологічної підтримки населення в перспективі війни та наявні можливості їх задоволення

У Міністерстві охорони здоров'я прогнозують, що через війну психологічної підтримки потребуватимуть понад 15 млн українців. При цьому близько 3–4 млн людей треба буде призначати медикаментозне лікування. Після війни щонайменше кожна п'ята людина буде мати негативні наслідки для психічного здоров'я. За даними МОЗ, у 20–30 % осіб, які пережили травматичні події, може розвинутихся ПТСР. Крім того, через 5–7 років очікують зростання кількості осіб з наркотичною, алкогольною та іншими залежностями. Через психоемоційне напруження, спричинене війною, українці постаріють на 10–15 років, тобто хвороби, притаманні для зрілого та літнього віку, будуть траплятися на 10–15 років раніше, ніж це було до війни[11].

За словами директорки директорату медичних послуг МОЗ О. Машкевич, «якщо ми прогнозуємо, що 15,7 млн осіб в Україні потребуватимуть психологічної допомоги, то 3,5 млн з них матимуть певний розлад психічного здоров'я»[12]. На думку експерта штаб-квартири Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у Женеві, співголови Референтної групи з психічного здоров'я та психосоціальної підтримки Фамі Ханна, ризик захворіти внаслідок війни на такі психічні розлади, як депресія і посттравматичний стресовий розлад, мають понад 8,5 млн українців[13].

Дещо інше, але порівнянне число називає представник ВООЗ в Україні Ярно Хабіхт. За його словами, воно становить близько чверті населення України, тобто майже 10 млн осіб потерпатимуть від таких розладів, як тривога, стрес та ПТСР[14]. ВООЗ прогнозує, що до 2025 р. кожен другий українець може зіткнутися з проблемами у сфері ментального здоров'я [15]. На думку деяких фахівців, для психологічної реабілітації українців після війни знадобиться до 20 років.

Водночас існуючі проблеми в методологічному, організаційному та кадровому забезпеченні захисту психічного здоров'я населення потребують вирішення.

Згідно з даними, представленими 8 лютого 2023 р. на засіданні Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я як результат аудиту ресурсів надання психологічної допомоги, лише 50 % громад надають п'ять із 17 базових соціальних послуг; попит на які лише серед внутрішньо переміщених осіб у 1,7 раза перевищує обсяг наданих у 2022 р. Додаткове навчання з питань психічного здоров'я на кінець 2022 року пройшли лише 1,2 % фахівців первинної ланки, ця кількість потенційно зросте до 10 % у 2023 р.

Навчальна програма з основ психічного здоров'я в Україні покриває менш як 50 %т ем аналогічних програм у розвинених країнах. Кожен другий ветеран та члени його родини потребуватимуть психологічної допомоги. Потенційної потреби в послугах відчуватимуть близько 2 млн. У 2022 р. Мінветеранів надало близько 6 тис. послуг, у 2023 р. планують надати 40 тис.

Висновок до розділу 2.

Підсумовуючи викладене, можемо зауважити, що сучасна публічна політика розвивається і трансформується під впливом глобальних світових тенденцій, виявляються патології традиційної адміністративно-бюрократичної концепції державного управління. Відповіддю на сучасні

виклики є поява нових теоретичних і практичних моделей державного управління, вироблення публічної політики, зокрема «нового державного менеджменту», теорії «суспільно-політичних мереж», концепції нового способу управління – «врядування» тощо.

Тривають істотні зміни, які призвели до якісних трансформацій традиційних і появи нових суспільних акторів, помітно суттєві зміни характеру їх взаємодій у публічному полі. У різних типах режимів публічні актори формують особливі форми публічного капіталу, який відображає ступінь ефективності, відкритості, прозорості й чесності.

Поділяємо думку багатьох учених про те, що процес планування і реалізації публічної політики має здійснюватись під пильною увагою громадського контролю, який у практиках інших держав є різним, але має одну мету – соціальний аудит усіх ухвалених владою рішень.

В роботі з'ясована одна з важливих проблем сьогодення – погіршення ментального здоров'я нації. Навіть визнаючи наявність у себе проблем із психікою, значна частина громадян не готова звертатися по допомогу до фахівців, вважаючи, що їхні складнощі недостатньо серйозні, вони самі можуть з ними впоратися і що є люди, які більше потребують психологічної допомоги. Проблема нехтування своїм здоров'ям – як психічним, так і фізичним – є, на жаль, досить типовою для України. Наші співгромадяни часто звертаються до фахівців лише тоді, коли розлад або хвороба прогресувала настільки, що стала серйозною загрозою, тоді як її діагностування на початковій стадії сприяло б ефективному лікуванню й швидкому поверненню людини до нормального життя. Нині ж діагностують менш як 10 % від прогнозованого поширення розладів психічного здоров'я (наприклад, депресія, тривожність, розлади харчової поведінки тощо).

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ВИРОБЛЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Зарубіжний досвід вироблення публічної політики для запровадження в Україні

Головними проблемами у виробленні публічної політики є неефективна участь суб'єктів у співуправлінні державою і, відповідно, виробленні публічної політики або слабкий розвиток громадянського суспільства [17; 77].

Перш за все, варто звернути увагу на те, що в практиці, пов'язаній із виробленням публічної політики у розвинених країнах світу, акцент робиться на сутнісному та змістовному наповненні механізму публічної політики, що так чи інакше стосується соціально-психологічних аспектів сфери публічного управління. У західній літературі цей зміст окреслюється такими положеннями, що стосуються основних сутнісних характеристик поняття публічної політики [75] – це легітимні, формальні, нормативно закріплені у правових актах рішення органів державної влади; це державна політика, що характеризується закритістю, непрозорістю процесу ухвалення рішень для громадянського суспільства; це новітні технології політичного менеджменту, що здійснюються на основі оцінювання проєктної доцільності рішень та їх експертизи з боку різних інститутів і суб'єктів громадянського суспільства (групи за сферами інтересів, незалежні експерти тощо).

На основі *проєктно-експертного підходу* формується конкретна модель ухвалення та оцінювання ефективності й результативності державно-управлінських рішень, що враховує такі основні параметри, як цілі, завдання, терміни, плановий результат та обґрунтовані витрати на досягнення цілей і впровадження рішення. Зазначений підхід є поширеним у практиці вироблення публічної політики в країнах-членах ЄС, серед іншого і в урядових структурах ЄС, що сприяє ефективному реформуванню державного

управління ЄС у напрямі забезпечення інтегрованості органів державного управління [8].

Переорієнтація діяльності органів державної влади країн-членів ЄС та міждержавних урядових структур ЄС на ефективність, прозорість у виробленні публічної політики щодо державно-управлінських і політичних рішень, задоволення суспільних потреб, підзвітність та контрольованість з боку суб'єктів та інститутів громадянського суспільства є важливими чинниками для вироблення публічної політики в Україні.

У зарубіжних моделях активно використовується концепція вироблення публічної політики, побудована на *транспарентності*, тобто «відкритості» (доступність простору для певного кола агентів) та змісті публічної політики (процес комунікації між її агентами), що відображає змістовні характеристики комунікативного механізму реалізації самої публічної політики [8]. Відповідно, процес комунікації, взаємодії між агентами публічної політики виявляється одним з найпродуктивніших з огляду на її розуміння, хоча він, на думку зарубіжних науковців, дещо обмежує можливості функціонального аналізу процесу вироблення та реалізації публічної політики [31].

Західні політичні та суспільні практики свідчать, що в цих процесах поступово значну роль починають відігравати суб'єкти та інститути громадянського суспільства, які беруть активну участь у процесах вироблення публічної політики як основи розвитку суспільства та держави [28]. Результатом цього є зв'язок публічної політики із суспільною участю у виробленні, ухваленні та реалізації політичних і державних рішень, а отже, публічна політика отримує більш розширене тлумачення – це спосіб та результат суспільної участі у процесі суспільно важливих рішень. А механізм вироблення публічної політики має розглядатися як сукупність таких способів, що мають конкретний результат.

Як правило, йдеться про *партисипативну демократію та соціально-психологічні аспекти її забезпечення*. Наприклад, М. Ріттер указує, що

публічна сфера, тобто сфера публічної політики, ґрунтується саме на демократії участі, оскільки партисипативна і нормативна теорії демократії виходять з того, що постійна добровільна участь населення у політичному процесі є єдиною гарантією збереження справжньої демократії, а процес побудови демократичних інститутів (як-то парламент, уряд, органи виконавчої влади тощо) перебуває під контролем за безпосередньою участю населення [55].

Важливим з огляду вироблення та впровадження в реальну практику механізму вироблення публічної політики є *інституційний підхід* до публічної політики (що власне ґрунтується на понятті публічної політики Ю. Габермаса, який акцентував увагу на тому, що сутність публічної політики розуміється як сфера соціального життя, в якій може сформуватися суспільна думка [74]. Він передбачає, що інститути (насамперед інститути громадянського суспільства) структурують політичний процес, визначаючи та забезпечуючи вільний доступ до участі в ньому всіх суб'єктів цього процесу, виконуючи нормативну функцією у напрямі визначення меж активності політичних актів та акторів. Ця активність потребує значної кількості інформації, розширеної системи інформаційного забезпечення, що вказує на іншу сутнісну характеристику механізму вироблення публічної політики – *інформаційність та комунікативність*.

Теорія комунікативної дії Ю. Габермаса є основою розвитку ідей деліберативної демократії, яка ґрунтується на положенні про те, що метою комунікативної дії є вільна згода учасників комунікативного процесу для досягнення спільних результатів у певній ситуації [75]. Важливим у теорії Ю. Габермаса є зв'язок самого феномену комунікативної дії з поняттям публічності, яка передбачає наявність спільного інтересу з іншими суб'єктами у процесі протиставлення суспільного інтересу приватному інтересу, при чому відбувається усвідомлення цього інтересу, його актуалізація у публічному просторі та здійснюється залученість суб'єкта у комунікативні відносини [76].

Така теоретична платформа вказує на необхідність залучення громадян у процес ухвалення публічно-політичних рішень через публічне обговорення конкретних проблем, унаслідок чого формується певна суспільна думка щодо проблеми та шляхів її вирішення. Важливою у цьому контексті є інституціоналізація, сама її можливість у системі управління суспільним розвитком суб'єктів громадянського суспільства.

Отже, можна зазначити, що політичний процес, спрямований на делібералізацію відносин між його суб'єктами, між органами державної влади та інститутами громадянського суспільства, може розглядатися як процес масових консультацій із важливих проблем суспільного розвитку, що характеризується залученням значної кількості громадян до просування ініціатив публічної політики, а також формування чинників громадського впливу на публічну владу та її дії, громадського контролю вироблення, ухвалення та реалізації державно-управлінських і публічно-політичних рішень на основі узгодження суспільних та приватних інтересів усіх суб'єктів громадянського суспільства.

При цьому, на думку зарубіжних дослідників [8], деліберативне середовище надає можливість для добросовісного обміну думками, зокрема для того, щоб його учасники відрізнялися в тому, як кожен із них сам розуміє свої життєві інтереси, коли у тому чи іншому рішенні, якщо воно ухвалюється, виражається певне узагальнене судження. Деліберативний процес передбачає заміну переговорів, змагань та агрегування приватних інтересів аргументацією, являючи собою форум для обговорення аргументів, які на цьому форумі виявляються головною силою [91, с. 107], що підкреслює специфіку інформаційних і комунікативних чинників просування ініціатив публічної політики.

У цілому ж *інституційний підхід* до публічної політики є пов'язаним з трансформаційними змінами у сучасному суспільстві, в якому одну з головних ролей відіграє інформаційна представленість усіх процесів суспільного розвитку у свідомості громадян.

«Традиційне для американського розуміння публічної політики як такої політики, що здійснюється державними службовцями та органами державної влади й стосується значної кількості людей, як дій держави та уряду у межах процесу вироблення, прийняття та реалізації загальної стратегії розвитку держави, у практиці європейських країн поступово змінюється, набуваючи нових істотних змістовних характеристик» [91]. Це частково було обумовлено наближення американської моделі до європейської.

Прикладом є концепція *дирижизму*. Ухвалена американським урядом у сфері регулювання економіки, у другій половині ХХ ст. вона почала актуалізуватися і для Європи, створивши платформу для переходу європейських країн від політики окремих груп (політики, орієнтованої на інтереси окремої соціальної або політичної групи) до політики більшості (як реалізації принципу ефективності в межах забезпечення інтересів більшості громадян у політиці) [88].

Як указує Д. Вітер [11; 12], представники дирижистської концепції виявляють традиційну для кейнсіанства недовіру до пріоритетності ринкового механізму у розвитку інтеграційних процесів, вважаючи, що тільки керована економіка має право на існування.

Аналіз свідчить, що в зарубіжних країнах на засадах *акмеологічного підходу* застосовується механізм *соціально-психологічної мотивації* суб'єктів вироблення публічної політики. Цей підхід застосовується через реалізацію всебічного розвитку і виховання суб'єктів вироблення публічної політики, постійного їх навчання, підготовки і перепідготовки на всіх рівнях, сповідуючи спільну «філософію», розвиваючи патріотизм [2; 12]. Найбільш розвинені європейські країни мають спеціальні програми з підготовки фахівців до вироблення публічної політики. Ці програми за своїми показниками входять в межі єдиного стандарту, який має назву МРА.

У країнах Європи (у Великобританії, Німеччині) відбувається реформування публічного управління. У зв'язку з цим підвищується роль багатьох професійних якостей управлінців, вміння самостійно ухвалювати

управлінські рішення, керувати змінами, проявляти лідерські здібності. Актуальним стає діяльність, спрямована на розвиток системного мислення, здатності працювати в команді, поліпшення комунікативних навичок і підвищення рівня ініціативності та самостійності [6].

Серед ключових тенденцій вироблення публічної політики у США, Великій Британії, Нідерландах та Австралії науковці називають уміння ефективно взаємодіяти між суб'єктами вироблення публічної політики для досягнення результату, що означає не посилення управління конкретної особи, а *формування системи лідерства*. З погляду такого підходу, поведінка суб'єктів вироблення публічної політики розглядається як демонстрація певних лідерських якостей, які формують тенденції подальшого розвитку на рівні організаційної культури [32; 33].

З 90-х рр. ХХ ст. почалося розроблення моделей формування публічної політики без використання теорії раціонального вибору. Одним із таких прикладів може служити модель «переривчастої рівноваги», розроблена Франком Баумгартнером і Брайаном Джонсом, інакше названа моделлю «політичних змін» [93]. Поза теорією раціонального вибору була розроблена і модель «стратегічного інноваційного поширення», за допомогою якої виникла широка можливість вивчити практику інноваційних змін у галузі публічної політики. Основні концептуальні положення цієї моделі були викладені американським соціологом Евереттом Роджерсом у його книзі «Дифузія інновацій», що стала класичною [20]. Далі вчений напрацював концепції «зовнішніх шоків», «публічних арен» тощо. Вироблення публічної політики не завершується її формуванням чи затвердженням, головними є результат її впровадження та аналіз ефективності системи.

Моделі вироблення і впровадження публічної політики в політичній науці віддзеркалюють тенденції зміни положення публічних інституцій (*статус, функції та ресурсні можливості*) у процесі формування політики та проблеми реалізації поставлених програм.

Державно-управлінський та політичний кластери характеризуються

моделями, які мають назву «знизу – вгору» (М. Ліпські, Б. Х'єрн, Р. Елмор, П. Данліві) та «згори – вниз» (М. Дертік, Дж. Прессман, А. Вілдавські, К. Худ) [79, с. 73].

Одна з найпопулярніших типологій (стилів) публічної політики в 90-і рр. була розроблена представниками мережевого підходу А. Гайденгаймером, Г. Гекло і К. Адамс [14]. Залежно від характеру ухвалення рішень із суспільних питань вони виділяють політичні стилі публічної політики. Ця типологія використовувалася для аналізу політики у сфері вищої освіти в досліджуваних країнах (Великобританія, Франція, Швеція).

У дослідженні були застосовані такі змінні формування публічної політики:

- 1) характер політичних змін, що оцінюється як радикальний, зрідка радикальний і нерадикальний;
- 2) централізм: високоцентралізований стиль, централізований і менш централізований;
- 3) консультація: екстенсивно-консультаційний стиль, спокійний екстенсивно-консультаційний стиль, обмежена консультація;
- 4) відкритість: відкритий, відносно закритий, закритий стиль;
- 5) конфліктний рівень: високий, відносно низький, низький;
- 6) дорадчий: високий рівень дорадчості, відносно дорадчий, не дуже дорадчий [79, с. 203].

Процес взаємодії акторів у процесі здійснення публічної політики знайшов своє наукове обґрунтування і в інших моделях впровадження, де дослідники акцентують увагу на тому, що вироблення і реалізація політики структуруються конфліктом і переговорами.

Особливо цікавою є модель С. Кауфмана, спрямована на пояснення ухвалення рішень і впровадження їх у публічну політику з погляду конфлікту [94]. Вона й буде взята нами за основу для розроблення концептуальної моделі вироблення ефективної публічної політики в умовах соціально-

психологічного забезпечення. На рис. 3.1 зображено характеристику зарубіжних моделей вироблення публічної політики, базові принципи її формування, наукові підходи та інструменти її реалізації психологічними засобами (див. рис. 3.1). До таких засобів належать емоції, почуття, настрої, а також механізми навіювання, наслідування, переконання, зараження, маніпулювання тощо.

Рис. 3.1 – Характеристика зарубіжних моделей вироблення публічної політики (авторська розробка)

Отже, досвід зарубіжних країн щодо механізмів вироблення публічної політики, сконструйований на основі *акмеологічного, комунікативного, інформаційного, інституційного, технологічного* та інших підходів, може успішно запроваджуватися в Україні в умовах соціально-психологічного забезпечення співучасті всіх суб'єктів.

Аналіз зарубіжного досвіду формування соціально-психологічних засад вироблення публічної політики свідчить про необхідність впровадження інноваційних технологій у вироблення публічної політики в Україні, що

забезпечило б перехід від застарілої структури, неспроможної вирішувати складні проблеми в сучасних умовах, до більш дієвих.

Використання досвіду країн Європи, Японії, США, Сінгапуру та інших країн дасть змогу підвищити ефективність вироблення публічної політики в Україні, створити систему соціально-психологічної мотивації та заохочення участі в ній громадської спільноти.

Упровадження успішного зарубіжного досвіду і формування соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні сприятимуть удосконаленню вироблення та ухвалення управлінських рішень на засадах партисипативної та деліберативної демократії. Застосування концепції дирижизму в Україні сприятиме створенню платформи для переходу від політики окремих олігархічних груп до політики більшості, що забезпечить реалізацію принципу ефективності в межах інтересів більшості громадян у політиці.

3.2. Концептуальна модель соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики в Україні

Розглядаючи тенденції сучасної публічної політики, акцентуємо увагу на її характері та властивостях щодо участі у процесі її формування державних і недержавних акторів, що ускладнює сам процес вироблення ефективної публічної політики відповідно до сучасних вимог. Як зазначалося вище, у країнах демократичного розвитку процесу вироблення ефективної публічної політики сприяє активна громадянська позиція суспільства, його високий рівень інституційного розвитку, що завжди здійснює головну місію – це соціальний контролінг / аудит ухвалення владою різних рівнів управлінських рішень.

Для України є характерним трансформаційний процес вироблення публічної політики, зумовлений системними політичними та економічними кризами. Нині існує кілька підходів до характеристики моделей вироблення

публічної політики, які ґрунтуються на виділенні суб'єктивних, нормативних, процесуальних, цільових та обумовлюючих факторів і їх взаємозв'язку [79, с. 23].

Рис. 3.2 – Концептуальна модель соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики (авторська розробка)

Розглядаючи *модель* соціально-психологічного забезпечення вироблення публічної політики (див рис. 3.2), виокремимо три її складові: науково-методичний супровід, змістовий контент і технологічний контент, кожен з яких виконує певну функцію.

Так, *науково-методичний супровід* сприяє відбору методичних підходів до вироблення публічної політики з урахуванням соціально-психологічних аспектів, забезпечує обґрунтування технологій і етапів вироблення публічної політики, відбір інструментів і методів вироблення публічної політики в умовах психологічного благополуччя, обґрунтування концепцій, ідей та

методики узгодження рішень у процесі вироблення публічної політики та виокремлення механізмів вироблення публічної політики.

Змістовий контент передбачає здійснення SVOT-аналізу діяльності суб'єктів у процесі вироблення публічної політики, реалізацію мети і завдань суб'єктів у цьому процесі, стратегічні пріоритети і напрями вироблення публічної політики, прогнозування варіантів її вироблення, цільові завдання суб'єктів вироблення публічної політики й індикатори перевірки діяльності суб'єктів у процесі її вироблення.

Для технологічного процесу характерні розроблення та ухвалення рішень суб'єктами вироблення публічної політики, формування координаційної робочої групи зі складу суб'єктів вироблення публічної політики, організація поточної роботи цих суб'єктів з урахуванням соціально-психологічних аспектів, підготовка основних документів для ухвалення рішення з розроблення публічної політики, організація суб'єктів вироблення публічної політики та управління і контроль за виконанням цими суб'єктами поставлених завдань

Отже, на основі розглянутих моделей зарубіжних країн, побудованих на соціально-психологічних аспектах вироблення публічної політики, ми окреслили для України пріоритетні принципи її вироблення. Під *принципами вироблення публічної політики* розуміємо такі основні засади, ідеї та положення, які є орієнтирами, вимогами її реалізації і відображають сутність політики держави і співуправління з розвинутим громадянським суспільством держави.

Отже, у державі має бути вироблена така модель публічної політики, яку буде спрямовано на створення соціально-психологічних умов для реалізації соціального потенціалу людини, на розвиток суспільних, соціальних відносин. Тому науковці перебувають у пошуку теоретичного узагальнення проблем та успіхів вироблення публічної політики в умовах соціально-психологічного забезпечення.

Запропонована в магістерській роботі модель вироблення публічної

політики в умовах соціально-психологічного забезпечення ґрунтується на виділенні її суб'єктних, нормативних, процесуальних, цільових і обумовлюючих факторів взаємозв'язку. Узагальнюючу управлінську модель представив Терренс Моррісон. Формування публічної політики Т. Моррісон пропонує розглядати, використовуючи релевантні для цього процесу критерії. До них він відносить такі:

– *законність*: здійснювана стратегічна альтернатива має не порушувати наявні закони або встановлені законом структури;

– *політична прийнятність*: проведена політика має бути політично прийнятною;

– *надійність*: стратегічні альтернативи мають бути адекватними політичній реальності;

– *можливість поліпшення*: хороша політика має бути гнучкою, тобто здатною до якісного поліпшення через практику, а не бути замкненою в початковий дизайн [79, с. 135].

Типологізація вироблення публічної політики дає змогу адаптувати її теоретичні моделі до реального суспільно-політичного життя, проводити емпіричні дослідження, конкретизувати гіпотези й використовувати більш точний інструментарій соціально-психологічних аспектів.

Отже, теоретичні моделі, які ми розглядали в нашому дослідженні, – це лише рамкові конструкти для тих, хто намагається розібратися у складному і неоднозначному процесі вироблення й реалізації публічної політики. Доцільно пригадати думку Г. Моргана, який зауважив, що жодна метафора не може дати загальної теорії і не може дати всіх відповідей [79, с. 317]. Тому ставитись до цих конструкцій слід помірковано, через свої наукові узагальнення, як і до втілення у реальні справи таким чином, щоб кожен громадянин України міг відчути їх у позитивному сенсі щоденного життя.

3.3 Пріоритетні напрями вдосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні в умовах воєнного стану та післявоєнної відбудови

Відповідно до завдань магістерської роботи пропонуємо практичні рекомендації щодо вдосконалення соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики в Україні.

Для розвитку публічної політики в online-просторі та ефективності форм взаємодії у процесі вирішення політичних проблем у державі необхідно дотримуватись таких рекомендацій.

1. *Для органів державної влади та органів місцевого самоврядування:*

1.1) ефективність управління та публічності в умовах соціально-психологічного забезпечення необхідно підвищувати з активним залученням громадянського суспільства у процес співуправління, що ґрунтується не на мобілізаційних методах, а на спільному інтересі та ідеях причетності до проблем, партисипації, фасилітації, делібералізації;

1.2) упроваджувати в публічне врядування нову стратегію державного розвитку публічної політики відповідно до тенденцій сучасного розвитку світу, в якій суспільство є співвиробником політичних рішень;

1.3) забезпечувати участь державних структур, експертних співтовариств і цивільного сектору, мережевих структур, об'єднаних принципами співпраці та соціально-психологічними інструментами у відкритому форматі спілкування;

1.4) розвивати міжсекторну взаємодію, відкривати нові можливості співпраці між владою, політичними інституціями та суспільством, створювати публічні платформи й діалогові майданчики, використовувати традиційні та нові інтерактивні комунікаційні

канали зв'язку;

1.5) організувати ефективний комунікативний процес з громадянським суспільством для визначення системи громадських цінностей і підвищення ефективності державних механізмів;

1.6) розвивати нові практики взаємодії громадянського суспільства і держави в online-просторі, ґрунтуючись на вдалому міжнародному досвіді та базисних пропозиціях міжнародних проєктів (досвід інноваційних урядових електронних порталів, краудсорсингова практика, міжнародний проєкт «Open Government Data» система відкритих державних даних тощо);

1.7) необхідно розширювати доступ громадян і бізнесу до урядової інформації, перш за все в сфері освіти, медичного обслуговування та соціального забезпечення, зайнятості, оподаткування, ліцензування та ведення бізнесу, державних закупівель та державного замовлення і міжнародних торгових операцій; розвивати систему електронного документообігу та долучати її в усі сфери держуправління;

1.8) приділяти велику увагу налагодженню ефективної системи охорони психічного здоров'я населення зі створення та реалізації Національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки; в рамках якої уряду проводити широку кампанію із залучення іноземної допомоги, професійному навчання вітчизняних фахівців;

1.9) стимулювати на рівні державної, регіональної і місцевої влади розвиток форм індивідуалістичної і колективної участі в публічному процесі; навчання представників цивільного сектора основам деліберативної / діалогової електронної демократії, що охоплює навчання громадян і представників місцевої влади публічної участі, навчання практичним навичкам взаємодії громадських об'єднань і громадян, розвиток системи державної

освіти і створення освітніх програм для різних рівнів акторів, що дають знання основ публічної політики і публічного адміністрування;

1.10) з боку держави, міжнародних організацій і фондів потрібне ефективне сприяння громадянському сектору за допомогою активної співпраці з ним, залучення його до вирішення соціально значущих проблем; надання інформаційної, консультативної, методичної, організаційно-технічної та освітньої підтримки.

2. *Для інститутів громадянського суспільства:*

2.1) використовувати публічні платформи як простір для співпраці на всіх рівнях публічної політики для організованого і структурованого висловлювання інтересів акторів на національному рівні та спільного вироблення рішення загальнодержавного значення;

2.2) забезпечувати діяльність публічних платформ на регіональному та місцевому рівнях, які будуть у взаємодії створювати основу для співпраці з проблем свого територіального простору;

2.3) залучати до внутрішніх комунікативних майданчиків арени ухвалення рішень у системі державного управління та руху від ідеї формування громадських цінностей до розроблення технологій громадянського оцінювання дієвості процесів публічної політики та її конкретних результатів;

2.4) створювати і розвивати систему моніторингу публічної політики на державному, регіональному та місцевому рівнях як своєрідний барометр стану справ у державі, адекватності його структур та ухвалених управлінських рішень;

2.5) залучати як розробників стратегії публічної політики незалежні, не заангажовані владою аналітичні спільноти, які в змозі здійснити об'єктивні аналітичні дослідження про стан політичної системи в цілому і її окремих секторів зокрема;

2.6) підвищувати суб'єктність мозкових центрів у публічному просторі України і забезпечити регулярний діалог аналітичних спільнот із владними елітами у вигляді консультацій, конференцій і розробок експертних аналізів;

2.7) розвивати практику партнерської взаємодії між акторами публічного процесу для вирішення проблем у суспільстві та державі на всіх рівнях (національному, регіональному, місцевому), що діють на регулярній основі, охоплюють представників влади, експертного співтовариства (незалежні аналітичні центри), цивільного сектора і бізнесу; взаємодія акторів у цих групах має будуватися на партнерському підході, закріпленому на законодавчому рівні у вигляді договору про співпрацю. ініціатива організації груп партнерства може походити від усіх інституціолізованих акторів публічного процесу, вони ж можуть вносити пропозиції про склад і регулярність зборів та контроль за ухваленими рішеннями;

2.8) створювати в різних просторових полях публічної політики робочі групи з різними рівнем проблем і специфікою їх вирішення; робочі групи партнерства повинні мати ресурсну (фінансову, інформаційну, правову, експертну тощо) можливість для створення платформ співпраці, у межах кожної платформи робочі групи слід організувати так, щоб максимально ефективно відстежувати події в кожній робочій групі на просторовому рівні; рішення, що ухвалюються в групах, мають бути доступними для ознайомлення всім публічним акторам і суспільству в цілому;

2.9) оптимізувати, посилити і легітимізувати канали online-комунікації між усіма суб'єктами політичного поля, які сприятимуть кращій поінформованості громадянського суспільства про стан справ і даватимуть можливість легально брати участь у громадському та політичному процесах;

2.10) сприяти розвитку громадянської компетенції, яка передбачає

здатність знімати суперечності не радикальними, насильницькими методами, а за допомогою конкуренції цінностей, знань і навичок поведінки в громадській діяльності.

Запропоновані рекомендації мають узагальнюючий характер і потребують подальшої деталізації, тому не можуть розглядатися як готовий рецепт для органів державної влади та громадянського сектора. Однак виділені напрями інституціоналізації публічних акторів і каналів взаємодії в запропонованих рекомендаціях є базовими напрямками, необхідними для формування і реалізації реальної публічної політики в Україні в умовах не лише воєнних дій, а також в післявоєнній відбудові, що орієнтується на ідеальну концептуальну модель вироблення публічної політики, розвиток якої здійснюється на соціально-психологічних засадах.

Висновок до розділу 3

Проаналізувавши теоретичні концепції формування публічної політики як складного і полікомпонентного процесу, можна зробити висновок, що всі розроблені моделі є більшою мірою узагальнюючими і не завжди конкретизують аспекти свого розгляду, а політичний процес у реальності набагато складніший, ніж представлені моделі, але таке спрощення дає змогу зрозуміти логіку формування публічної політики.

Спільним питанням для всіх розглянутих теоретичних моделей публічної політики є виявлення та вирішення проблем, що існують у суспільстві. Саме суспільство здійснює первинну селекцію проблем, тоді як вторинна селекція здійснюється на рівні держави.

Сучасні зарубіжні моделі враховують нові тенденції соціального та політичного життя, залучаючи, крім адміністративного («згори – вниз») дедалі більше елементів громадянського сектора («знизу – вгору») у процес здійснення публічної політики.

Для аналізу публічної політики перехідних політичних систем вищезгадані моделі не можуть застосовуватися в повному обсязі й без змін.

Моделювання публічної політики в нестабільних системах, що перебувають у перехідному стані, важко піддається теоретизації та емпіричній перевірці. Це пояснюється нестабільністю багатьох компонентів системного характеру, конфліктністю на різних етапах вироблення рішень, відсутністю практики регулювання, суперечностями в суспільстві й неготовністю учасників публічного процесу до діалогу, про що свідчить і стиль публічної політики нашої держави протягом останніх трьох років.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі сформульовано низку теоретичних, методичних і практичних положень щодо дослідження соціально-психологічних аспектів вироблення публічної політики. Основні результати дослідження знайшли відображення у висновках і пропозиціях у контексті визначених у роботі мети і завдань.

1. У роботі здійснено системний аналіз еволюції ідей політики в контексті суспільно-історичного розвитку, що забезпечило узагальнення теоретичних підходів до аналізу публічної політики з погляду різних наукових шкіл і тлумачень терміна «політика». Сформувалося декілька основних концептуальних підходів до розуміння сутності та вивчення політики – *теологічні, натуралістичні, соціальні та раціонально-критичні*. Виокремлено сучасні підходи, які розкривають певний зміст характерних особливостей політики – *акмеологічний, інституціональний, конфліктологічний, менеджеріальний, мережевий і технологічний*. Сформульовані в межах дослідницьких підходів трактування потребують уточнення цілей і завдань політики, формування нових принципів розвитку політики та конкретизації її пріоритетів, які можуть використовуватися у суб'єктивному виробленні публічної політики.

2. Досліджено та проаналізовано ступінь розробленості проблеми у науковій літературі. З'ясовано, що наукові школи вітчизняних та зарубіжних авторів представлено монографіями, науковими фаховими статтями, аналітичними доповідями та дисертаційними роботами з питань публічної політики. Переважна більшість відображає вивчення понятійного поля, розкриття відмінностей публічної політики від державної і тенденції їх розвитку. Виокремлено дві тенденції щодо розуміння публічної політики – *сутнісну*, що характеризує «публічну» та «приватну» категорії політики (Т. Гоббса, Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, І. Канта, Ф. Гегеля та ін.) та *діяльнісну* (предметно практичну) категорію (Гарольда Лассуелла, Ч. Мерріама,

Г. Алмонда), покладені у підґрунтя англосаксонської науки, в основі якої перебувають демократичні принципи вироблення політики, та американської, у підґрунтя якої покладено ринкові механізми вироблення політики під контролем уряду. Здійснено класифікацію наукових підходів та принципів вироблення публічної політики, побудованих на транспарентності, трансформації структурно-функціонального управління від суб'єкто-об'єктивного до суб'єкто-суб'єктивного, транскордонному публічно-приватному партнерстві, партисипативній та деліберативній демократії, мереживізації взаємодії суб'єктів, модерації та медіації у співпраці.

3. Здійснено аналіз джерельної бази та уточнено понятійне поле дослідження. З'ясовано, що сучасна наука має множинні смислові інтерпретації категорії «публічна політика», які постійно через тимчасові й політичні зміни, коригуються та доповнюються; «державна політика» та «публічна політика» можуть як ототожнюватися, так і розглядатись як різні поняття. При цьому державна політика набуває ознак публічності, коли держава визнається актором, що діє та вибудовує свою політику, здійснює управління в публічній сфері.

Публічна політика є специфічною формою комунікації суб'єктів політичного процесу, яка дає змогу активізувати участь громадян у її виробленні та реалізації політичних рішень; це особливий вид комунікації, який не є сферою боротьби за завоювання влади, тому варто відрізнити її від політики репрезентативної публічності – боротьби за право репрезентувати волю народу.

Розкрито концептуальні підходи до визначення дефініції «соціально-психологічні аспекти вироблення публічної політики», що передбачає врахування індивідуально-психологічних особливостей груп людей, які виступають суб'єктами публічної політики, закономірностей у їх взаємодії у процесі її вироблення та вплив соціально-психологічних чинників на мотивацію їх до ефективної публічної роботи.

4. Розкрито зміст і сутність соціально-психологічної компоненти вироблення публічної політики, що складається з індивідуальних психофізичних особливостей акторів, їх соціально-психологічних відносин, мотиваційних ініціатив і попередження психологічного маніпулювання та конфліктності у процесі вироблення публічної політики.

Визначено особливості соціально-психологічних підходів до суб'єктів вироблення публічної політики, які залежать від об'єктивних та суб'єктивних чинників. *Об'єктивні (зовнішні)* чинники пов'язано з управлінською діяльністю, яка не залежить від самого актора, а зумовлюється особливостями функціонування суспільства чи інституції, яку представляє актор у публічній політиці. *Суб'єктивні (внутрішні)* чинники зумовлюються індивідуально-психологічними характеристиками безпосередньо самого актора, володіння ним навичками нової культури публічного управління, що позитивно впливає на зміни ролей і його поведінку у системі публічного управління.

Окреслено коло суб'єктів вироблення публічної політики – це *державна та її інституції*, що здійснюють управління політичними процесами зверху; *місцеві органи влади* як сполучна ланка між владою й суспільством на місцевому інституціональному рівні; *політичні партії* як групи вираження певних інтересів, націлені на боротьбу за владу; *громадські об'єднання*, створювані для вираження і реалізації групових інтересів; *бізнес-структури*, які лобюють у державному середовищі свої інтереси за допомогою монетарних ресурсів; *окремі політичні актори як особистості*, що впливають на публічну політику на індивідуальному рівні; *мережеві об'єднання* тощо.

Виокремлено особливості суб'єктів вироблення публічної політики, дано їм соціально-психологічні характеристики: *емоції, почуття і настрої*, які проявляють у процесі суспільних відносин.

Розглянуто механізми соціально-психологічного впливу суб'єктів на вироблення публічної політики в умовах війни в Україні – це *наслідування*,

зараження, навіювання і переконання, здатні викликати реакції, що зближують або віддаляють людей, виявляючи загальні або різні потреби й інтереси, це збереження ментального здоров'я нації й профілактика заходів щодо його травмування.

5. Вивчено та узагальнено зарубіжний досвід вироблення публічної політики для адаптації в Україні. Окреслено зарубіжні теорії, концепції та наукові підходи до проблеми. Серед них проєктно-експертний підхід (у ЄС), інституційний підхід Ю. Габермаса, концепція публічної сфери (Ю. Габермас, Х. Арндт, теорія поля П. Бурдьє, концепція партисипативної демократії, теорія комунікативної дії, теорії політичних мереж, сучасні концепції доброго врядування тощо).

З'ясовано, що дослідження виділяють американську та західноєвропейську моделі. Відмінності першої ґрунтуються на понятті «government», а другої – на поєднанні концепції публічної сфери, теорії політичних мереж, а також аналізу ролі держави у публічному просторі.

Виокремлено основні проблеми вироблення публічної політики: неефективність формування політичної еліти, відсутність або слабке залучення громадянського суспільства до процесів соціального управління, що відбувається водночас із пасивністю населення щодо управління суспільним розвитком, зниження керованості суспільної системи, що відображається на уразливості до зовнішніх впливів основних підсистем суспільства.

6. Розроблено й обґрунтовано концептуальну модель вироблення публічної політики в Україні в умовах соціально-психологічного забезпечення, в якій виокремлено три складові: *науково-методичний супровід, змістовий контент та технологічний процес.*

Науково-методичний супровід сприяє відбору методичних підходів до вироблення публічної політики з урахуванням соціально-психологічних аспектів, забезпечує обґрунтування концепції, ідеї та методики узгодження рішень у процесі вироблення публічної політики, технологій і етапів, відбір

інструментів і методів в умовах забезпечення психологічного благополуччя населення держави.

Змістовий контент передбачає здійснення SVOT-аналізу діяльності суб'єктів у процесі вироблення публічної політики, реалізацію мети і завдань, прогнозування варіантів та індикаторів перевірки діяльності суб'єктів з орієнтацією на забезпечення соціально-психологічного благополуччя населення.

Для технологічного процесу характерні розроблення та ухвалення рішень суб'єктами вироблення публічної політики, формування координаційної робочої групи зі складу суб'єктів, організація поточної роботи з урахуванням соціально-психологічних аспектів, підготовка основних документів для ухвалення рішення щодо розроблення публічної політики, організація суб'єктів вироблення публічної політики та управління і контроль за виконанням поставлених завдань.

Отже, запропоновано створити у державі таку модель публічної політики, яка буде спрямована на створення соціально-психологічних умов для реалізації соціального потенціалу людини і на розвиток суспільних, соціальних відносин у глобальному та національному вимірах.

7. З огляду на сучасні умови вироблення публічної політики в Україні запропоновано такі практичні рекомендації щодо вдосконалення її соціально-психологічних аспектів.

1. Державі необхідно:

– підвищувати ефективність державного управління та його публічності в умовах соціально-психологічного забезпечення участі громадянського суспільства у процесі співуправління, що ґрунтується не на мобілізаційних методах, а на спільному інтересі та ідеях причетності до проблем, партисипації, фасилітації і делібералізації;

– розширити нові інноваційні інституціолізовані форми соціально-психологічного забезпечення мережевої співпраці з громадянським суспільством, які сприятимуть розвитку психологічного благополуччя

населення, збереженню ментального здоров'я нації й профілактику заходів щодо його травмування, безконфліктному впровадженню в публічне врядування нової стратегії розвитку публічної політики відповідно до тенденцій сучасного розвитку світу, в якій суспільство є спів виробником політичних рішень;

– розробити в online-просторі ефективні форми взаємодії з громадянським суспільством як суб'єктами вироблення публічної політики в таких сферах діяльності: антикорупційна політика, стейкхолерські проєкти, аудит державних програм та проєктів, краудсорсингова, краудфандингова, краудкастингова діяльності тощо, застосовуючи різновекторні соціально-психологічні форми, суспільний комунікативний діалог, збереження ментального здоров'я нації, проектування профілактичних заходів щодо його травмування, мережеву комунікацію тощо;

– здійснювати професійне навчання фахівців у сфері збереження ментального здоров'я нації й профілактики заходів щодо його травмування, залучаючи інвесторів із зарубіжних країн, сприятимуть реалізації проєктів соціального проектування спільно з органами влади.

2. Інститутам громадянського суспільства:

– підвищувати активність громадянського суспільства щодо участі у виробленні публічної політики, використовуючи публічні платформи як простір для співпраці на всіх рівнях публічної політики для спільного вироблення рішення загальнодержавного значення;

– брати участь в організації публічних платформ на національному, регіональному та місцевому рівнях, які у взаємодії створюватимуть основу для співпраці з проблем свого територіального простору;

– залучатись як розробники стратегії публічної політики, підвищувати суб'єктність мозкових центрів у публічному просторі України, забезпечивши регулярний діалог аналітичних спільнот з владними елітами у вигляді консультацій, конференцій і розробок експертних аналізів;

– забезпечити високий рівень компетенції суспільства, контролю за

владою у процесі вироблення публічної політики;

– розвивати практику партнерської взаємодії між акторами публічного процесу для вирішення проблем у суспільстві та державі на всіх рівнях (національному, регіональному, місцевому), що діють на регулярній основі, охоплюють представників влади, експертного співтовариства (незалежні аналітичні центри), цивільного сектора й бізнесу.

– створювати в різних просторових полях публічної політики робочі групи з різними рівнем проблем і специфікою їх вирішення; робочі групи партнерства повинні мати ресурсну (фінансову, інформаційну, правову, експертну тощо) можливість для створення платформ співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Політика / пер. з давньогрец. та передм. О. Кислюка. Київ : Основи. 2003. 239 с.
2. Афонін Е, Мартинов А. Українське диво: від депресії до соціального оптимізму. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2019. 296 с.
3. Бакуменко В. д. Формування державно-управлінських рішень: проблеми теорії, методології, практики. Київ : Вид-во УАДУ, 2010. 328 с.
4. Білецька Т. В. Політична психологія: навч. посібник / Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г., 2016. 321 с.
5. В Україні презентували результати дослідження психологічного стану населення. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/v-ukrayini-prezentuvali-rezultati-doslid...> (дата звернення: 20.10.2024).
6. О. Зеленська про програму ментального здоров'я: Виявилось, що «сильні не ходять до психологів». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3703135-zelenska-pro-programu-m...> (дата звернення: 20.10.2024).
7. Борисевич С. Сутність і завдання публічної політики. Наукові розвідки з державного та муніципального управління : зб. наук. праць. 2011. Вип. 1. 87с.
8. У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я визначили пріоритетні проекти. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3695613-u-mezah-vseukrainskoi-p...> (дата звернення: 20.10.2024).
9. Валевський О. Держава і реформи в Україні: аналіз державної політики в умовах трансформації суспільства. Київ : Вид-во НАДУ, 2017. с.217.
10. Василевська Т., Бевз Т. Конструювання національної пам'яті: в тенетах контраверсійності. *Публічне управління в Україні: історичний досвід та перспективи розвитку*: матеріали доповіді учасника Всеукраїнської

науково-практичної конференції, м. Київ, 20 лютого 2024 р.

11. Василевська Т.Е. Етичні компетентності публічних службовців в контексті реформування публічного управління. *Теорія та практика державного управління*, 2018. 155-162.

12. Вітер Д. Інституціоналізація чи економічна свобода: еволюція концептуальних поглядів на процеси міжнародної інтеграції. *Економічна теорія*. 2017. № 3. С. 73–82.

13. Вітер Д. Митна політика і стратегія митної безпеки ЄС у контексті спільної Європейської політики безпеки. *Митна безпека*. 2011. № 1–2. С. 164–169.

14. Воробйовська А. Повний цикл публічної політики: нова якість прийняття політичних рішень. Київ: *Відкрите суспільство. Інститут місцевих демократій*. Київ. 2017. 18 с.

15. Гантінгтон С. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку. Львів : Кальварія, 2006. 474 с.

16. Глоба О. Є. Аналітичні центри як суб'єкти дослідження публічної політики : автореф. дис. канд.. політ наук : 23.00.01 – «Теорія та історія політичної науки». Дніпропетровськ, 2009. 21 с.

17. Головатий М. Ф. Політична психологія : підручник. Київ : ЦУЛ, 2009. 400 с.

18. Гонюкова Л. В. Основні напрями співпраці влади та громади і необхідні для цього умови. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2015_3_5 (дата звернення: 20.10.2024).

19. Грабильніков А. В. Конституційне право громадян України брати участь в управлінні державними справами: проблеми теорії і практики. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Вип. 4. Київ, 2013, С.16-23

20. Гурієвська В. М. Соціально-психологічні аспекти формування та реалізації кадрової політики в державному управлінні. *Вісник НАДУ*. 2012. Вип. 4. С. 63–70.

21. Еверетт М. Роджерс. Дифузія інновацій. Київ : Вид-во Києво-Могилянська академія, 2009, 292 с.
22. Дем'янчук О. П. Політологічні аспекти державної політики і державного управління : дис... д-ра політ. наук : 23.00.02 – «Політичні інститути та процеси». Київ, 2009, 34 с.
23. Маємо переплавити жахливий досвід на посттравматичне зростання – перша леді на Міжвідомчій координаційній раді з питань охорони психічного здоров'я. URL: <https://www.president.gov.ua/news/mayemo-pereplaviti-zhahlivij-dosvid-n...> (дата звернення: 20.10.2024).
24. Зарічний О. А. Участь громадськості у здійсненні публічної влади: теоретико-правове дослідження : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 – «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2017. 227 с.
25. Кнанівська В. Публічна політика – виклик для нової влади. *Вісник Центру. Інформ. бюл. Міжнар. центру персп. дослідж.* 2005. № 42 . 8с.
26. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 510 с.
27. Колективна травма. Розмови з психологами. URL: <https://svidomi.in.ua/page/kolektyvna-travma-rozmovy-z-psykholohamy>. (дата звернення: 20.10.2024).
28. Козаков В. М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні : монографія. Київ : Вид-во НАДУ, 2007. 284 с.
29. Малолеткова О. Потрібна нова культура ставлення до ментального здоров'я. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/potribna-nova-kultura-stavlennya-do-...> (дата звернення: 20.10.2024).
30. Конон Н. Теоретичні засади дослідження публічної політики в сучасній політичній науці. Гілея: науковий вісник : зб наук. праць. 2012.

Вип. 60. С. 653–657.

31. Концепція взаємодії держави і громадянського суспільства. М. Алкум. *Аспекти публічного управління*. Т.6, № 10, 2018.7с. URL: www.csi.org.ua. (дата звернення 17.08.2024).

32. Корчак Н., Ларіна Н. Командоутворення та лідерство: навч.посіб. для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування». Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Ніжин: Видавець Лисенко М.М. 2023. 256 с.

33. Ларіна Н. Коучинг конфліктів – вирішуйте проблеми, зміцнюючи відносини [практикум для тренерів] / За заг. ред. професорів О. Редліха та С. Хаджирадевої. Миколаїв: Ємельянова Т.В., 2023. 167 с.

34. Купрій В. О. Соціально-політичне середовище публічної політики : конспект лекцій. Київ, 2019. 43 с.

35. Ладиченко В. В. Гуманістичні основи організації державної влади : автореф. дис. д-ра юрид. наук. Київ : І-т законодав. ВР України, 2008. 42 с.

36. Лазарева О. Публічна політика в системах державного управління країн розвиненої демократії: від теорії до практики. *Ефективність державного управління: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 23. С. 118–125.

37. Логунова М. М. Соціально-психологічні аспекти управлінської діяльності. Київ : Центр сприяння інститутц. розв. держ. служби, 2006. 196 с.

38. Ларіна Н.Б. Впровадження ресурсно-мережевої моделі у професійному навчанні публічних службовців. *Право та державне управління*. 2020. Випуск № 1. Т.2. С.239-244. DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.2020.1-2.37>

39. Ларіна Н.Б. Організаційно-управлінські засади впровадження ресурсно-мережевої моделі підвищення кваліфікації управлінських кадрів. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019 р., № 4 (68). С. 236-242. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-4-37>

40. Макс Вебер: Основні соціологічні поняття. Київ. Основа. 2008. 633 с.
41. Машков А. Проблеми теорії держави і права. Співвідношення та межі : курс лекцій. Київ : К.І.С., 2011. 344 с.
42. Музиченко Г. В. Державна політика країн пострадянського простору: автореф. дис... д-ра політ. наук : 23.00.02 – «Політичні інститути та процеси». Одеса, 2013. 34 с.
43. О. Зеленська про програму ментального здоров'я: Виявилось, що «сильні не ходять до психологів». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3703135-zelenska-pro-programu-m...> (дата звернення: 20.10.2024).
44. Основи публічної політики та управління : навч. посіб. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ : НАДУ, 2018. 312 с.
45. Понад 8,5 млн українців мають ризик психічних розладів психічних розладів через війну – ВООЗ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3567887-ponad-85-miljona-ukrain...> (дата звернення: 20.10.2024).
46. Пірен М. І. Основи політичної психології : навч. посіб. Київ : Міленіум, 2013. 418 с. ISBN 5-8291-0016-9 –URL: <https://socioline.ru/pages/talkott-parsons-o-strukture-sotsialnogo-dejstviya> (дата звернення 27.08.24р.)
47. Подзолков Ю. А. Публічна політика в Україні: нові принципи взаємодії влади та громадянського суспільства : дис. канд. політ. наук : 23.00.02 – «Політичні інститути та процеси». Київ, 2015. 200 с.
48. Психосоціальна підтримка публічних службовців в умовах воєнного стану : [практикум для тренерів. Н. Алюшина, Ю. Жигуліна-Фаль, Н. Наулік та ін.; за заг. ред. проф. О. Редліха, С. Хаджирадевої. Миколаїв: Ємельянова Т.В., 2022.
49. Повний цикл публічної політики: нова якість прийняття політичних рішень» // Верховна Рада України. Повний цикл публічної політики/.-URL:<https://itd.rada.gov.ua/PublicPolicy> (дата звернення: 20.10.2024).

50. Психологічні особливості особистості з проявами професійної деформації / Аршава І. Ф., Кутувий К. П. та ін. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2020. № 2, 47с.

51. Посттравматичний синдром: прихована загроза. URL: <https://tyzhden.ua/posttravmatychnyj-syndrom-prykhovana-zahroza/>(дата звернення: 20.10.2024).

52. Рашитова Н. К. Адаптація до професійної діяльності на державній службі: соц.-психол. аспект : автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.03 – «Державна служба». Дніпропетровськ, 2007. 23 с.

53. Рейтерович І. В., Пухкал О. Г. Особливості формування соціально відповідального бізнесу в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 10. С. 131–134.

54. Реформування управління та публічна політика : метод. рекомендації до практич. та семінарських занять / уклад. С. Телешун, Н. Дармограй. Київ : НАДУ, 2009. 36 с.

55. Рітгер М. Публічна сфера як ідеал політичної культури. Громадяни і влада: проблеми і підходи / під ред. Г. М. Міхальнової, С. І. Риженкова. URL: https://ipk.edu.ua/wp-content/uploads/2020/10/dis_Rusyniuk.pdf (дата звернення 26.09.24)

56. Розроблення публічної політики : практич. посіб. / уклад. А. О. Чемерис. Київ : Софія, 2011. 128 с.

57. Рудакевич О. М. Націоналогічні засади модернізації українського суспільства: монографія. Київ : Політія, 2020. 360 с.

58. Русинюк М. М. Механізми участі громадських об'єднань у формуванні публічної політики в Україні: дис..канд.н.держ.упр.: 25.00.02 – «Механізми державного управління». Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України.- Київ, 2020.230 с.

59. Сегеда Т. Зарубіжний досвід формування механізмів публічної політики. *Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. праць Дніпропетровського регіонального інституту державного управління*

Національної академії державного управління при Президентові України. 2019. Вип. 2 (21). С. 201–213.

60. Семенченко Ф. Г. Критерії ефективності політичної діяльності. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2018. № 31. С. 41–62.

61. Системні чинники взаємодії політики і управління: наук. розробка / В. А. Ребкало, Е. А. Афонін, В. А. Шахов та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова. Київ : НАДУ, 2017. 40 с.

62. Ситник С. В. Між теорією та практикою публічної політики. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2019. Вип. 4. С. 202–207.

63. Скуловатова О. В. Політична психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ :Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 384 с.

64. Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього : монографія / авт. кол. Л.Г. Комаха., І.В. Алексеєнко, В.А. Гошовська та інш.: за заг.ред. Л.Г. Комахи, І.В. Алексеєнко. К. : ВПЦ «Київський університет», 2022. 967 с.

65. Свірін М. Г., Приходченко Л. Л. Механізми наближення системи публічного управління України до європейських стандартів: регіональний та субрегіональний рівень : наук. розробка. Київ :НАДУ, 2008. 48 с.

66. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики : автореф. дис. д-ра соціол. наук : 22.00.01 – «Теорія та історія соціології». Київ, 2016. 36 с.

67. Тарасенко Н. Акції протесту в Україні: причиний перспективи в оцінках експертів. Резонанс. 2019. № 64 С. 4–16. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/rezonans/2019/rez64.pdf> (дата звернення: 20.10.2024).

68. Телешун С. Ефективне управління і публічна політика як напрям реалізації політичної влади в умовах кризи. *Політичний менеджмент.* 2019. № 2. С. 35–45.

69. Телешун С. О. Ситник С. В., Вировий С. І. Інституційне забезпечення та особливості формування публічної політики в Україні. Київ : НАДУ, 2017. 44 с.
70. Тертичка В. Суспільна політика: чи стала вона сферою наукового пошуку і прикладних досліджень в Україні. Політичний менеджмент. 2017. № 1 (22). С. 10–23.
71. Третяк О. А Вплив новітніх комунікативних інтернет-мереж на розвиток публічної сфери політики // Інтернет – холдинг Олега Соскіна/.- URL: <http://soskin.snfo//ea/201113html> (дата звернення: 20.10.2024).
72. Korchak, N., Larina, N., & Yashutin, I. (2022). Team management in the civil service in the present-day challenges and threats. *Scientific Journal of Polonia University*, 54(5), 129-142. <https://doi.org/10.23856/5418>
73. Харечко І. З. Політико-правові механізми участі громадян у процесі прийняття політичних рішень в умовах електронної демократії: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.02 –«Політичні інститути та процеси». Львів, 2014. 21 с.
74. Чуб О. О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 – «Конституційне право» / Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. Харків, 2004.
75. Чальцева, О. М. Публічна політика: теоретичний вимір і сучасна практика : монографія. Вінниця : ФОП Барановська Т. П., 2017. 336 с.
76. Чабан О.С., Хаустова О.О. Медико-психологічні наслідки дистресу війни в Україні: що ми очікуємо та що потрібно враховувати при наданні медичної допомоги? URL: <http://surl.li/ihpof>
77. Almond G. Political Theory and Political Science. *American Political Science Review*. 1966. № 60 (4). P. 869–879.
78. Bardach E. *The Implementation Game*. MIT Press. Cambridge. Mass., 1977. 323 p.
79. Bicchi F. The EU as a community of practice: foreign policy

communications in the COREU network. *Journal of European public policy*. 2011. № 18 (8). P. 1115–1132.

80. Carson M., Burns T. R., Calvo D. *Paradigms in Public Policy: Theory and practice of paradigm shifts in the EU*. Berlin ; Frankfurt ; Oxford ; New York : Peter Lang Publishers, 2009. 444 p.

81. *Governance, Globalization and Public Policy* / Ed. by Kennett P. Cheltenham, UK ; Northampton, MA ; USA : Edward Elgar Publishing, Ltd., 2008. 265 p.

82. *Governance, Globalization and Public Policy* / Ed. by Kennett P. Cheltenham. UK ; Northampton, MA, USA : Edward Elgar Publishing, Ltd., 2008. 265 p.

83. Habermas J. *Between facts and norms: Contributions to a discourse theory of law and democracy*. Cambridge, MA : MIT Press, 1996.

84. *Handbook of Public Policy in Europe: Britain, France and Germany* / Ed. by Hugh Compston. New York : Palgrave Macmillan, 2004. 432 p.

85. Lasswell H., Kaplan A. *Power and Society*. New Haven : Yale University Press, 1970. 315 p.

86. Lasswell H. *Psychopathology and Politics (Midway Reprint)*. Chicago : University of Chicago Press, 1986. 358 p.

87. Lindblom Ch. *The Policy Making Process*. New Jersey : Prentice Hall Inc., 1968. 120 p.

88. *Public Policy in Central and Eastern Europe: Theories, Methods, Practices* / Ed. M. Potucek, L. LeLoup, G. Jenei, L. Varadi. Bratislava : NISPAcee, 2003. 340 p.

89. Baumgartner Frank, Bryan D. Jones. *Agendas and Instability in American Politics*. Chicago : University of Chicago Press, 1993.

90. Kaufman S. *Decision – making and conflict management processes in local government // Managing local government: public administration in practice* Newbury Park, Calif : Sage, 1991. P. 115–134.

91. Scharpf Fritz W. *Governing in Europe: Effective and democratic?*

New York ; Oxford : Oxford University Press, 1999. P. 93–115.

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні підходи сучасних науковців до трактування поняття «публічна політика»

№ п/п	ПІБ автора	Рік	Сутність поняття
1.	В. Канівська [13]	2005	Публічна політика – виклик для нової влади. Публічна політика – це просто здоровий глузд. Його не можна запровадити формальними частковими поправками до повністю абсурдної машини державного управління, яка існує нині. Вона вибудовувалася за радянських часів на репресіях, а зараз працює суто на ручному управлінні. Те, що віджило свій вік, що треба поховати
2.	С. Перегудова [23]	2006	Публічна політика – та сфера політичних відносин, в якій інститути держави і громадянського суспільства взаємодіють в умовах відносної гласності (публічності) і відкритості
3.	Р. Кобець [14]	2007	З одного боку, державна політика – це ухвалення повноважним органом рішення, спрямованого на розв'язання певної суспільно значущої проблеми, яке послідовно реалізується усіма органами влади та державними установами. З іншого боку, очевидним є факт, що реальний процес підготовки, ухвалення та реалізації певної політики є складним мереживом взаємодії з різноманітними «учасниками гри», які беруть у ній участь, керуючись найрізноманітнішими міркуваннями: отримання специфічних переваг, збільшення повноважень, розширення фінансування, залучення до процесу ухвалення рішень тощо
4.	О. Лазарева [20]	2010	Публічна політика є інтегративною категорією, якою позначають різноманітні аспекти політичної діяльності в державно-управлінській сфері, а саме участь різноманітних соціальних верств у суспільно-політичному житті, професійну діяльність політиків; наукову рефлексію з приводу політичних рішень; багатоманітність проявів масмедійної комунікації, яка охоплює персоніфіковані та деперсоніфіковані форми репрезентації влади; особливості легітимації влади у суспільній свідомості. Публічна політика – складна макросоціальна інформаційна система, яка реалізується у публічному просторі та забезпечує за допомогою певного набору засобів взаємодію владних інститутів із громадянами у державному управлінні

5.	С. Ситник [33]	2010	1) публічна політика як транспарентний процес ухвалення політичних, зокрема й управлінських рішень; ступінь публічності у такому разі буде визначатися наявністю каналів доступу зацікавлених груп до цього процесу і, відповідно, це надає можливість стверджувати про наявність / відсутність публічної політики; 2) публічна політика як цілеспрямований вплив, який здійснюється структурами публічної влади. Таке значення публічної політики найчастіше вживається в контексті реалізації публічного управління; 3) публічна політика як програма, що містить стратегії розвитку держави; як правило, йдеться про галузеву політику (у сфері охорони здоров'я, освіти, промислової політики тощо); у такому разі поняття «публічної політики» тотожне розумінню поняття «державної політики»; 4) публічна політика як визначений курс дії публічної влади; таке значення може вживатись у контексті реалізації певної ідеології правлячого класу; 5) публічна політика, сутністю якої є публічна діяльність; остання розуміється як репрезентована у публічній сфері активність політичних та неполітичних акторів, які через взаємодію прагнуть реалізовувати власний інтерес; наприклад, діяльність держави проявляється у сфері задоволення соціальних запитів, відповідно публічна діяльність здійснюється з метою оптимізації та раціоналізації управлінських рішень; публічною є діяльність держави, спрямована на задоволення запитів соціальних груп; 6) публічна політика як механізм підтримки публічного порядку
6.	С. Борисевич [5]	2011	Публічна політика – це наука про «публічну дію», тобто вона вирішує завдання публічного менеджменту. Публічна політика існує, по-перше, як сукупність практичних акцій, превентивних заходів (попередження злочинності, наркоманії тощо), контролю, регуляції, публічного обговорення. По-друге, публічна політика – це ансамбль категорій соціальної перцепції (безпосереднє відображення об'єктивної дійсності органами відчуттів), соціальних класифікацій і ієрархій, визначення норм і девіації (відхилення від норми) й оціночних суджень
7.	Н. Конон [15]	2012	У широкому значенні автор визначає публічну політику як відкриту, гласну, доступну для участі сферу суспільного життя, в якій суб'єкти політичних відносин взаємодіють один з одним. У вузькому розумінні публічна політика – це взаємодія держави, влади, інститутів громадянського суспільства, бізнесу, різноманітних соціальних груп із приводу реалізації суспільних інтересів, виробництва, розподілу й використання суспільних ресурсів і благ з урахуванням волевиявлення народу або населення певних територій